ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ

ಸಂಕೀರ್ಣ ಗ್ರಂಥಗಳು

(ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರ, ಜಯಂತೀನಿರ್ಣಯ, ಶ್ರೀಕಂದುಕಸ್ತುತಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವ, ನಖಸ್ತುತಿ, ತಂತ್ರಸಾರ, ಯಮಕಭಾರತ, ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯ, ಸದಾಚಾರಸ್ಮೃತಿ)

ಕನ್ನಡ ಟೀಕಾ ಭಾಷಾಂತರ

ವೇದಮೂರ್ತಿ ದ್ವೈತವೇದಾಂತವಾಚಸ್ಪತಿ

ಶ್ರೀ ಅಗ್ರಹಾರ ನಾರಾಯಣ ತಂತ್ರಿಗಳು

॥ ಶ್ರೀಮದ್ವನಾಥೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ

ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ

ಸಂಕೀರ್ಣ ಗ್ರಂಥಗಳು

(ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರ, ಜಯಂತೀನಿರ್ಣಯ, ಶ್ರೀಕಂದುಕಸ್ತುತಿ,
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವ, ನಖಸ್ತುತಿ, ತಂತ್ರಸಾರ, ಯಮಕಭಾರತ,
ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯ, ಸದಾಚಾರಸ್ಮೃತಿ)

ದ್ವೈತವೇದಾಂತವಿದ್ವಾನ್, ದ್ವೈತವೇದಾಂತಶಿರೋಮಣಿ ವೇದಾಂತವಾಚಸ್ಪತಿ,
ಉಡುಪಿ ಸಂಸ್ಕೃತಮಹಾಪಾಠಶಾಲಾನಿವೃತ್ತ ವೇದಾಂತಪ್ರಾಚಾರ್ಯ
ದಿ॥ ಶ್ರೀ ಅಗ್ರಹಾರ ನಾರಾಯಣ ತಂತ್ರಿಗಳಿಂದ

ರಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ಟೀಕಾ ಭಾಷಾಂತರ ಸಹಿತ

ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲ ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ
ಶ್ರೀಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ, ಮುಳಬಾಗಿಲು

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಅಣುಭಾಷ್ಯ

ಸಮಸ್ತಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಂ ಸರ್ವದೋಷವಿವರ್ಜಿತಂ ।
ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಂ ವಂದೇ ಭಕ್ತಾಭೀಷ್ಟಫಲಪ್ರದಂ ॥
ಹರಿಂ ಗುರೂನ್ ಪ್ರಣಮ್ಯಾದಾವಣುಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಸನ್ಮುದೇ ।
ತಂತ್ರಿನಾರಾಯಣಾಭಿಖ್ಯೋ ಭಾಷಾಟೀಕಾಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ ॥

ಶ್ರೀಮದ್ಧನುಮದ್ಭೀಮಮಧ್ವಾಂತರ್ಗತರಾಮಕೃಷ್ಣವೇದವ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಮೂಲ ॥★ನಾರಾಯಣಂ ಗುಣೈಃ ಸರ್ವೈರುದೀರ್ಣಂ ದೋಷವರ್ಜಿತಂ ।
ಜ್ಞೇಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಗುರೂಂಶ್ಚಾಪಿ ನತ್ವಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ॥ ೧ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಸರ್ವೈಃ ಗುಣೈಃ ಉದೀರ್ಣಂ=ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದ್ಯಪರಿಮಿತಗುಣಗಳಿದ್ದು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ವಾಸುದೇವ ನೆನಿಸಿದವನೂ, ದೋಷವರ್ಜಿತಂ=ತಾನು ದೋಷಲೇಶವಿರಹಿತನಾಗಿ ಭಕ್ತರ ದೋಷಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೆಳೆಯುವವನಾದುದರಿಂದ ಸಂಕರ್ಷಣನೆನಿಸಿದವನೂ, ಜ್ಞೇಯಂ=ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಪ್ರಕಾಶವಂತನಾಗಿ ತಿಳಿಯಲರ್ಹನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆನಿಸಿದವನೂ, ಗಮ್ಯಂ=ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿಲ್ಲದವನಾದುದರಿಂದ ಅನಿರುದ್ಧನೆನಿಸಿದವನೂ, ಇಂತಹ, ನಾರಾಯಣಂ=ಸಮುದ್ರ ಶಾಯಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು, (ನಾರಾಯಣ, ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧರೆಂಬ (5) ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು) ಗುರೂಂಶ್ಚಾಪಿ=ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಕರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸ ರನ್ನೂ, ನತ್ವಾ=ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ=ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವು, ಉಚ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ (1) ಆನಂದ, ಜ್ಞಾನ, ದ್ಯುತಿ, ಬಲ, ಔದಾರ್ಯ, ವೀರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ, ಚಿಂತಾ, ಸಂತಾಪ, ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸಂಬಂಧ, ಜನನ, ಮರಣ, ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತನೂ ಜ್ಞೇಯನೂ (ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕವನೂ) ಅಂದರೆ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ವಿರಕ್ತಿ, ಭಕ್ತಿ, ಮನನ, ಸ್ವಯೋಗ್ಯಧ್ಯಾನಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನೂ, ಗಮ್ಯನೂ, ಅಂದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರಿಂದ

★ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವ ಪಾಠವು ಶ್ರೀಫಲಿಮಾರು ಮಠದ ಪ್ರಾಚೀನ ತೌಳವ ಲಿಪಿಯ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೂ, ಶ್ರೀಸೋದೇಮಠದ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ ತೌಳವ ಲಿಪಿಯ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ

ಹೊಂದಲರ್ಹನೂ ಆದ, ನಾರಾಯಣನನ್ನೂ; ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಕರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರನ್ನೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ನಾನು ಹೇಳುವೆನು. (2) ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ''ಸಂಪೂರ್ತಿ ದುಃಖನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುವಿಕೆ'' ಎಂಬ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಾರಣವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಅನಂತಾನಂತ ವೇದಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಇದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಇತರರು (21 ವಾದಿಗಳು) ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅತಿಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದಲೂ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದವರಾಗಿ, 4 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮಾಡಿದರು. (3) ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರೇ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಪುನಃ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವರು? ಎಂದರೆ- ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಕೆಲವು ಶಿಷ್ಯರು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ತಿ ಪಠನ ಮಾಡದೆ ಭೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲು ಒಂದು ಸಲ ಸಾಧನದ್ವಾದಶಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆಗ ಶಿಷ್ಯರು ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಠನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅತ್ಯಲ್ಪದ್ವಾದಶಿಯು ಅತಿಕ್ರಾಂತವಾಗುವುದು, ಏನು ಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನನುಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಈ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಓದಿದರೂ, ಮಹಾಭಾಷ್ಯ ಪಾರಾಯಣದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಣುಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ॥1॥

ಮೂಲ ॥ ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವಕರ್ತಾಗಮೋದಿತಃ।
ಸಮನ್ವಯಾದೀಕ್ಷತೇಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಾನಂದೋಽಂತರಃ ಖವತ್ ॥ ೨ ॥

ಪ್ರಣೇತಾ ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರನ್ಯವಸ್ತುಷು ।
ಉಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುರೇವೈಕಃ ಸರ್ವೈಃ ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ ॥ ೩ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ವಿಷ್ಣುರೇವ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ=ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಚಾರ್ಯನು, ಸರ್ವಕರ್ತಾ=ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮನ, ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧ, ಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡುವವನು, ಆಗಮೋದಿತಃ=ಎಲ್ಲಾ ಸದಾಗಮಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಸಮನ್ವಯಾತ್=ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮುದಾಯ ದಿಂದ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷಯನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ, ಈಕ್ಷತೇಶ್ಚ= ಈಕ್ಷಣೀಯನಾದುದರಿಂದ (ಅವಾಚ್ಯನಲ್ಲ), ಪೂರ್ಣಾನಂದಃ=ಸಂಪೂರ್ಣ ಆನಂದವುಳ್ಳವನು, ಅಂತರಃ=ಶರೀರದ ಒಳಗೆ ಕ್ರೀಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು, ಖವತ್=ಆಕಾಶಪದದಿಂದ ಹೇಗೆ ವಾಚ್ಯ ನಾಗುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಪ್ರಣೇತಾ=ಪ್ರಾಣಪದದಿಂದಲೂ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ- ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನು, ಜ್ಯೋತಿಃ=ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯನು, ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನು, ಇತ್ಯಾದ್ಯೈಃ=ಇದೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಅನ್ಯವಸ್ತುಷು ಪ್ರಸಿದ್ಧೈಃ=ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಇತರಗಳಾದ

ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚಕಗಳೆಂದು ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ, ಸರ್ವೈಃ=ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ವಿಷ್ಣುರೇವ ಏಕಃ=ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ, ಉಚ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ.) ಏಕೆಂದರೆ- ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ=ಆಯಾಯ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗರೂಪಧರ್ಮಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಆಯಾಯ ಪದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೂಪ ಧರ್ಮಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿಗುಣಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ || ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ''ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ'' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ 'ಅಥ' 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿ ಫಲಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಧ್ಯಾನರೂಪ ವಿಚಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನು. ಅಂದರೆ- ಸರ್ವದಾ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. **'ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ'** ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. **''ಓಂ ಓಂ ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಓಂ''** ಅಥ=ಅಧ್ಯಯನಾನಂತರ ಶಮ (ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ ಬುದ್ಧಿ) ದಮ (ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ) ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ, ಅತಃ=ಅಕಾರದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದ ಪ್ರಸನ್ನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೂ, ಜ್ಞಾನಜನ್ಯವಾದ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಫಲವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಬಂಧವು ಸತ್ಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಆಗಮವು ಪ್ರಮಾಣವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದರಿಂದಲೂ, ಓಂಬ್ರಹ್ಮಣಃ=ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ, ಜಿಜ್ಞಾಸಾ= ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪವಾದ ವಿಚಾರವು, ಕರ್ತವ್ಯಾ=ಮಾಡತಕ್ಕುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಮೇಲೆಯೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕುದು. ಅಂದರೆ- ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವವೇದವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿದಿಧ್ಯಾಸನರೂಪವಾದ ಅಥವಾ ಮನನರೂಪವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. || ಅಧ್ಯಾಯ 1 || ಪಾ ||ಅಧಿ || 1 ||

ಸರ್ವಕರ್ತಾ- ಸರ್ವಕರ್ತನು. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಜೀವನಲ್ಲ, ಇದರಿಂದ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. **''ಓಂ ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತಃ ಓಂ''** ಈ ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತ್ಯಾದಿಗಳು ಯಾರಿಂದ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಆಗುತ್ತವೋ! ಅಂತಹ ಜನ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಾನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನು || ಅಧಿ. || 2 ||

ಆಗಮೋದಿತಃ- ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಅಂದರೆ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅನುಮಾನಗಳು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಸರ್ವಕರ್ತರಲ್ಲ, ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಸರ್ವಕರ್ತರೆಂದೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮರೆಂದೂ ಯಾವ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, **'ಆಗಮೋದಿತಃ'** ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. **''ಓಂ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್ ಓಂ''** ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣನಾದವನಿಗೆ ವೇದ, ವೇದಾನುಸಾರಿ ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನುಮಾನದಿಂದಾಗಲೀ, ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮದಿಂದಾಗಲೀ, ಜನ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನನ್ನು ತಿಳಿಯಕೂಡದು || ಅಧಿ. || 3||

ಸಮನ್ವಯಾತ್:- ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ, ಅಥವಾ ಉಪಕ್ರಮಾದಿ

ಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವರೂಪ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಲೀ, ಅಂದರೆ- ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳು ''ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ'' ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಆಗಮಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯನು. (ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲ) ಇದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. **''ಓಂ ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್ ಓಂ''** ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ॥ ಅಧಿ. ॥ 4 ॥

ಈಕ್ಷತೇಶ್ಚ :- ಈಕ್ಷಣೀಯ (ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯ) ನಾದುದರಿಂದಲೂ, (ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ) (ಸಮ್ ಏವ) ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, (ಲಕ್ಷಣಾ ಮೊದಲಾದ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲ.) ಇದರಿಂದ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. **''ಓಂ ಈಕ್ಷತೇರ್ನಾಶಬ್ದಂ ಓಂ''** ಈಕ್ಷಣೀಯನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅವಾಚ್ಯನಲ್ಲ; ವಾಚ್ಯನೇ. ಮೇಲೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕುದು. ॥ ಅಧಿ. ॥ 5 ॥

ಪೂರ್ಣಾನಂದಃ :- ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ, ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಇತರಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಹೇಳತಕ್ಕವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಂಡ 1 ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳು, (ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಿಂದಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಹೇಳುವವುಗಳು) 2 ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳು (ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಬೇರೆಯವರನ್ನೂ ಹೇಳುವವುಗಳು) 3 ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳು (ಪ್ರಬಲಗಳಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯವರನ್ನೇ ಹೇಳುವವುಗಳು) ಎಂಬ ಭೇದದಿಂದ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ (ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಧರ್ಮಿಯನ್ನು ಹೇಳುವವುಗಳು ನಾಮಾತ್ಮಕಗಳು, ಧರ್ಮದ್ವಾರಾ ಧರ್ಮಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಕೊಡುವವುಗಳು ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಗಳು) ಅಂದರೆ ಆಯಾಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೋಸ್ಕರ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (2) ನಾಮಾತ್ಮಕಗಳಾದ ಪ್ರಾಣ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ 1ನೇ ಪಾದದ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (3) ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಆನಂದಮಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆನಂದಮಯ ಮತ್ತು ಆನಂದಮಯವಿಶೇಷಣಗಳಾದ, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ, (ಏಕಃ) ತನ್ನ ಅವಯವಾದಿಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ವಿಕಾರವುಳ್ಳ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. (4) ಅಥವಾ ಕೋಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ, ಗುಣಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಚಕಗಳಾದ ಅನ್ನಮಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ, ಪೂರ್ಣಾನಂದರೂಪ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (5) ಅಥವಾ ಎಲ್ಲವೂ ಅವನ ಅಧೀನವಾದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (6) ಅಥವಾ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದುದನ್ನು ತಿಳುಹಿಸಿಕೊಡುವಿಕೆ, ಮುಕ್ತರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ಜ್ಯೇಷ್ಠತ್ವ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಆಯಾಯ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **''ಓಂ ಆನಂದಮಯೋಽಭ್ಯಾಸಾತ್ ಓಂ ''** ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಯೇಽನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು

ಶ್ರುತವಾದುದರಿಂದ, ಆನಂದಮಯ, ಅನ್ನಮಯ, ಪ್ರಾಣಮಯ, ಮನೋಮಯ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. **ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣವು.** ।। 6 ।।

ಅಂತರಃ:- ಅಂತರ್ಗತನು, ಅಂದರೆ- ''**ಅಂತಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟಂ ಕರ್ತಾರಮೇತಂ**'' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದ ಗಳಿಂದ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ 'ಇಂದ್ರ' ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ''**ಸಮುದ್ರೇಽಂತಃ**'' ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಇರುವವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ''**ಯಸ್ಯಾಂಡಕೋಶಂ ಶುಷ್ಮಮಾಹುಃ**'' ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕೋಶವನ್ನು ಯಾರ ವೀರ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದ್ರಾಂತಸ್ಥತ್ವ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೀರ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅಥವಾ (ಸರ್ವಗುಣತತ್ವತಃ) ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದುದರಿಂದ, (ಅಂತರಃ) ಅವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದೇ ''**ಇಂದ್ರಸ್ಯಾತ್ಮಾ ನಿಹಿತಃ**'' ಇಂದ್ರನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಸರ್ವರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಹಿತನಾದನು. ''**ವಾಯೋರಾತ್ಮಾನಂ**'' ವಾಯುವಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಆಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳಾದ (ಅಂದರೆ- ಆಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ) ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ''**ಓಂ ಅಂತಸ್ತದ್ಧರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್ ಓಂ**'' ಸಮುದ್ರಸ್ಥತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದ ರಿಂದ, ''**ಅಂತಃಪ್ರವಿಷ್ಟಂ ಕರ್ತಾರಂ**'' ''**ಅಂತಶ್ಚಂದ್ರಮಸಿ ಮನಸಾ ಚರಂತಂ**'' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಚಂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಗತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಇಂದ್ರಾದಿ ಗಳಲ್ಲ, **ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣವು** ।। 7 ।।

ಖವತ್=ಆಕಾಶಪದವಾಚ್ಯತ್ವ(ಆಕಾಶಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವಿಕೆ)ವಿದ್ದಂತೆಯೇ (ಪ್ರಣೇತಾ=) ಪ್ರಾಣಪದವಾಚ್ಯನು. (ಪ್ರಾಣನೆನಿಸುವನು) ಅಂದರೆ, ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಪ್ರೇರಕನೆಂದರ್ಥ. (ಅಧಿ.8.9.) ಅಥವಾ ಆಕಾಶದಂತೆಯೇ, ಶ್ರೀಹರಿಯು, (ಅಂತರಃ) ಅವಕಾಶವುಳ್ಳವನು. (ಅಂದರೆ- ಹೇಗೆ ಆಕಾಶವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಚಾರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಅವಕಾಶವುಳ್ಳದ್ದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ವಿಷ್ಣ್ವಾಖ್ಯ ಆಕಾಶನೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಚಾರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಭೂತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- ''**ಸ ಏಷಃ ಪರೋವರೀಯಾನ್ ಉದ್ಗೀಥಃ ಸ ಏಷಃ ಅನಂತಃ ಕೋ ಹ್ಯೇವಾನ್ಯಾತ್ ಕಃ ಪ್ರಾಣ್ಯಾತ್**'' ಆ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಸರ್ವೋಚ್ಚನೆಂದು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವನು, ನಾಶರಹಿತನು, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆನಂದರೂಪನಾಗದಿದ್ದರೆ ಯಾರು ತಾನೇ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಾರು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಾರು. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಆ ಗುಣಗಳು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಧರ್ಮವಾದ ಅವಕಾಶದಾತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ''**ಓಂ ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ ಓಂ**'' ಪರೋವರೀಯತಸ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ''ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ'' ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ. **ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು** ।। 8 ।।

ಪ್ರಣೇತಾ:- ಸರ್ವರ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾದ ಮುಖ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿರುವ, ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **'ಶ್ರೀಶ್ಚ ತೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ಚ ಪತ್ನ್ಯೌ'** **''ಭರ್ತಾ ಸನ್ ಭ್ರಿಯಮಾಣಃ''** ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಶ್ರೀಪತಿತ್ವವು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿತ್ವವು, ಜಗತ್ಪೋಷಕತ್ವ ಇವು ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ಮತ್ತು **''ಯದ್ದೇವಾನ್ ಪ್ರಾಣಯೋ ನವ''** ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಸೋಮಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಚೇಷ್ಟಾಯುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವಾದಿರೂಪವಾದ ಗುಣವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಇತರರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಗುಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, **''ಓಂ ಅತ ಏವ ಪ್ರಾಣಃ ಓಂ''** ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿತ್ವ ಲಿಂಗವಿದ್ದುದರಿಂದ, **''ತದ್ವೈ ತ್ವಂ ಪ್ರಾಣೋ ಅಭವಃ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. **ಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣವು** ॥ 9 ॥

ಜ್ಯೋತಿಃ ಇತ್ಯಾದ್ಯೈಃ : **'ಜ್ಯೋತಿಃ'** ಎನ್ನುವುದೇ ಮೊದಲಾದ, ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಜ್ಯೋತಿಃ=ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯನು ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನು. ಆದುದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಾಮಕವಾದ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- (ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ) ಕಿವಿ, ಕಣ್ಣು, ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ವಿದೂರತ್ವರೂಪವಾದ (ಅಂದರೆ, ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವೈಭವರೂಪವಾದ) ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶರೂಪತ್ವಾದಿರೂಪವಾದ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತ (ಧರ್ಮ) ವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಇತರರಲ್ಲಿರತಕ್ಕುದನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, **''ಓಂ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್ ಓಂ''** ಕರ್ಣಾದಿ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವಿದೂರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ **''ಜ್ಯೋತಿರ್ಹೃದಯ ಆಹಿತಂ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. **ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ** ॥10॥

ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು ಆರು ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಛಂದಸ್ಸಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **''ಗಾಯತಿ ಚ ತ್ರಾಯತಿ ಚ''** ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವವನು ಸರ್ವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವವೇದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣ, ಸರ್ವರಕ್ಷಣರೂಪವಾದ ಗಾನ ತ್ರಾಣ ಕರ್ತೃತ್ವ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿ ರೂಪವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿದೈವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಇತರರಲ್ಲಿರತಕ್ಕುದನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನಿಗೇನೇ ಕರ್ಣಾದಿವಿದೂರತ್ವ (ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದಿರುವುದು) ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ (ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುವಿಕೆ) ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, **''ಓಂ ಛಂದೋಽಭಿಧಾನಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ ತಥಾ ಚೇತೋಽರ್ಪಣನಿಗದಾತ್ತಥಾ ಹಿ ದರ್ಶನಂ ಓಂ''** ಗಾಯತ್ರೀಶಬ್ದವು ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, **''ಗಾಯತ್ರೀವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು ಆಗಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ ಎಂದರೆ, ಹಾಗೆ ಹೇಳಕೂಡದು. **''ಗಾಯತಿ ಚ ತ್ರಾಯತಿ ಚ''** ಎಂದು ಗಾನ ತ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ ಇವು ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು

ಬೋಧಿಸಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ಶ್ರುತಿಯು ಇದೆ. ಹಾಗೆ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ **''ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ''** ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ. **ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣವು.** ॥ 11 ॥

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥವಿರುವ ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ, ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕರು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **''ತಂ ದೇವಾಃ ಪ್ರಾಣಯಂತ''** ಆ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಶಿಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. **''ತಂ ಭೂತಿರಿತಿ ದೇವಾ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರಿರೇ''** ದೇವತೆಗಳು ಆತನನ್ನು ಭೂತಿಯೆಂದು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಿದರು. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವ (ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆ) ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವಜೀವನ ಹೇತುತ್ವಾದಿರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಆಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಗುಣವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಇತರರಲ್ಲಿರತಕ್ಕುದನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, **''ಬ್ರಹ್ಮ ತತಮಂ''** ನಾರಾಯಣನು ವಾಸುದೇವರೂಪನಾದ ತನ್ನನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದನು, **''ಏತಯಾ ದ್ವಾರಾ ಪ್ರಾಪದ್ಯತ''** ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಿಂದ ಹೃದಯವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿದನು, ಎಂದು ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ) ಅಂತಸ್ಥತ್ವಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ **''ಓಂ ಪ್ರಾಣಸ್ತಥಾನುಗಮಾತ್ ಓ''** ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದ, ದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾವರ್ತಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ, **''ತಾ ವಾ ಏತಾ ಋಚಃ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣನೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಇಂದ್ರ, ಜೀವ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲ, **ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣವು** ॥ 12 ॥

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೧ ॥ ಪಾದ ॥ ೧ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೩ ॥

ಹೀಗೆ ಸರ್ವಶಾಖೆಗಳ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಯಾಯ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು 1ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈಗ ಆ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಲಿಂಗ (2ನೇ)ಪಾದವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ-

ಮೂಲ ॥ ಸರ್ವಗೋಽತ್ತಾ ನಿಯಂತಾ ಚ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ ಸದಾ ।
ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈರ್ಲಿಂಗೈಃ ಸರ್ವೈರ್ಯುತಃ ಸ ಹಿ ॥ ೪ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಸರ್ವಗಃ=ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನು, **ಅತ್ತಾ**=ಚರಾಚರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸುವವನು. ಮತ್ತು ಶುಭಕರ್ಮ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವವನು. **ನಿಯಂತಾ ಚ**=ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು. **ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ**=ಯಾವಾಗಲೂ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತನು, ಅಂದರೆ- ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು. **ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈಃ**=(ಸರ್ವಜೀವರೊಳಗೆ ನಿಯಮಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ) ಮೊದಲಾದ, **ಸರ್ವೈಃ ಲಿಂಗೈಃ**=ಸರ್ವಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೂ, ನಾಮಗಳಿಂದಲೂ,

ಯುತಃ=ಯುಕ್ತನು, ಸಃ=ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಹಿ=ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾಪಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನು, ಆ ಕಾರಣ ಸರ್ವಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದ (ಸಮನ್ವೇತವ್ಯ ಶಬ್ದಗಳ ಅವಯವಾರ್ಥಗಳೇ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು, ಅಂದರೆ- ಯೌಗಿಕಗಳು,) ಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವನು ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ (1) ಯಾರು ಪೂರ್ವಪಾದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೋ ಆ ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳೂ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳೂ (ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಗಳೂ) ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳೂ, ಆಯಾಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ನಿರವಕಾಶಗಳೂ. ನಿಶ್ಚಿತಗಳೂ ಆದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ, (ನಿರವಕಾಶ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಲೂ) ಯುಕ್ತನೆಂದು, ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಅಂದರೆ- ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಸರ್ವಗಃ- ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೂ (ಅಂದರೆ- **''ಏತಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ''** **''ಅಶರೀರಃ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ''** **''ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತೋಽಗತೋಽಮತಃ''** **''ಆತ್ಮಾನಂ ಪರಸ್ಮೈ ಶಂಸತಿ''** ಇವನನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭೌತಿಕ ಶರೀರವಿಲ್ಲದವನು, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು, ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವ್ಯಾಪ್ತನು, ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದವನು, ಹೊಂದಲ್ಪಡದಿರುವವನು, ವಿಚಾರಿಸಲ್ಪಡದಿರುವವನು, ಯಾವ ಪುರುಷನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯ ಪಿತೃಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯವರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಮಹಾವ್ರತಾಖ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬೃಹತೀಸಹಸ್ರದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವನೋ, ಆತನ ವಚನಗಳು ನಿರರ್ಥಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾವಧಾರಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವವು, ಅಶರೀರತ್ವವು, ಅಶ್ರುತತ್ವಾದಿಯು, ಜೀವಕರ್ತೃಕಸ್ತುತಿಯು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೋ, ಆದಕಾರಣ **''ಏತಮಸ್ಯಾಂ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ (ಸರ್ವಗಃ=) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿರುವ, (ಸಃ=)ವ್ಯಾಪ್ತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ. ಆದಿತ್ಯನಾಗಲೀ, ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಾಗಲೀ ಆಗಲಾರರು. **''ಓಂ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಪದೇಶಾತ್ ಓಂ''** ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೇನೇ **''ಏತಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ''** ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ **''ಏತಮಸ್ಯಾಮೇತಂ ದಿವಿ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಅಧ್ಯಾ.1.ಪಾ.2. **ಸರ್ವಗತತ್ವಾಧಿಕರಣವು** ॥ 1 ॥

ಅತ್ತಾ- ಶುಭಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವವನು, ಅಥವಾ **''ಸರ್ವಂ ವಾ ಅತ್ತಿ''** ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅತ್ತೃಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು, ಮೊದಲು ಸರ್ವಸಂಹಾರಕನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ. (ಅದಿತಿಯಲ್ಲವು) ಏಕೆಂದರೆ- ಆ ಹರಿಯೇ, **'ಸರ್ವಂ ವಾ ಅತ್ತಿ'** ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಾತ್ತೃತ್ವವು, (ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸುವಿಕೆಯು) **''ನೈವೇಹ ಕಿಂಚನಾಗ್ರ ಆಸೀತ್ ಮೃತ್ಯುನೈವೇದಮಾವೃತಮಾಸೀತ್''** ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದಲೇ ಆವೃತವಾಗಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ, ಅಪ್ಸಂವತ್ಸರ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವ ಅಂದರೆ- **''ತಸ್ಯಾರ್ಚತ ಆಪೋಜಾಯಂತ''** ಎಂದು ಜಲಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯು, **''ಸ ಸಂವತ್ಸರೋಽಭವತ್''** ಸಂವತ್ಸರನೆನ್ನುವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಯು, ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಉದ್ಯೋಗಮಾಡುವುದು ಇವು ಮೊದಲಾದ ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಂದೊಡ

ಗೂಡಿದವನು. ಆದಪ್ರಯುಕ್ತ ಹರಿಯೇ ಅತ್ತೃಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **''ಓಂ ಅತ್ತಾ ಚರಾಚರಗ್ರಹಣಾತ್ ಓಂ''** ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕ ಸರ್ವಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ **'ಸರ್ವಂ ವಾ ಅತ್ತಿ'** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವ ಸಂಹಾರಕನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ. ಅದಿತಿಯಲ್ಲ. **ಅತ್ತೃತ್ವಾಧಿಕರಣವು** ॥ 2 ॥

ಸರ್ವಗಃ ಅತ್ತಾ- ''ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ ಸುಕೃತಸ್ಯ'' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನುಣ್ಣುವ ಸರ್ವಾತ್ತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ. ಜೀವನಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- ಆ ಹರಿಯೇ, **''ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ'' ''ಯಃ ಸೇತುರೀಜಾನಾನಾಂ'' ''ಅಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ಪರಂ''** ಎಂದು ಹೃದಯಗುಹಾಪ್ರವಿಷ್ಟತ್ವ, ಸೇತುತ್ವ, ಅಕ್ಷರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು **''ಓಂ ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾವಾತ್ಮಾನೌ ಹಿ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ''** ಸುಕೃತ ಫಲವನ್ನುಣ್ಣುವವುಗಳು ಆತ್ಮಾ, ಅಂತರಾತ್ಮಾ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವಿಶೇಷಗಳೇ, ಜೀವೇಶ್ವರರಲ್ಲ, ಹೃದಯಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ, ಎರಡು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಹೃದಯಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದು **''ಘರ್ಮಾ ಸಮಂತಾತ್ತ್ರಿವೃತಂ ವ್ಯಾಪತುಃ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. **ಗುಹಾಧಿಕರಣವು** ॥ 3 ॥

ನಿಯಂತಾಚ- ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು, ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು 'ಅಂತರಕ್ಷಿಣಿ' ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಣ್ಣಿನ ಒಳಗೆ ಇರುವವನಾಗಿ **''ಏಷ ವಾಮನಿಃ ಭಾಮನಿಃ''** ವಾಮಭಾಮಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸೌಂದರ್ಯ ತೇಜಸ್ಸುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವುಳ್ಳ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರನ್ನೂ ನಿಯಮಿಸುವವನೂ, (ಸಃ=) ಸಂಪೂರ್ಣ ಆನಂದವುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನೂ, ಒಬ್ಬ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **''ಏತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮ'' ''ತದ್ಯಥಾ ಪುಷ್ಕರಪಲಾಶ ಆಪೋ ನ ಶ್ಲಿಷ್ಯಂತೇ ಏವಮೇವಂ ವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ ನ ಶ್ಲಿಷ್ಯತೇ''** ಹೇಗೆ ಕಮಲಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಂಬದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹೀಗೆಯೇ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಸಂಬದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, **''ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತಿ''** ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತತ್ವ, ಅಭಯತ್ವ, ಪಾಪಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತನು. **''ಓಂ ಅಂತರ ಉಪಪತ್ತೇಃ ಓಂ'' ''ಏತದಭಯಮೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮ'** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತತ್ವ, ಅಭಯತ್ವಲಿಂಗ, ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ, **''ಯ ಏಷೋಽಂತರಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷಃ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಒಳಗೆ ಇದ್ದು ಕ್ರೀಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ, **ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು** ॥ 4 ॥

ನಿಯಂತಾ - ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ವಿಷ್ಣುವೇ **''ಏಷ ತ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ''** ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವವನು. ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲ, ಪೃಥಿವಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **''ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ ಪೃಥಿವೀಮಂತರಃ''** ಯಾವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಪೃಥಿವೀದೇವತೆಯು ತಿಳಿಯವುದಿಲ್ಲ, ಸ್ವತಃ ನಿತ್ಯತೃಪ್ತನಾಗಿ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು

ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವಿಕೆ, ಅನ್ಯರನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸದೇನೇ ಕ್ರೀಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ನಿಯಮಿಸುವುದು ಅಮೃತತ್ವವು ಇದು ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು. **''ಓಂ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿದೈವಾದಿಷು ತದ್ಧರ್ಮ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಓಂ''** ಅಧಿದೈವಾದಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, **''ಏಷ ತ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ''** ಎಂದು ಶ್ರುತನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಅಲ್ಲ ಜೀವರೂ ಅಲ್ಲ, **ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣವು** ॥ 5 ॥

ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ- **''ಅದೃಶ್ಯೇ ಅನಾತ್ಮ್ಯೇ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ ಯಾವಾಗಲೂ ದೃಶ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತನು. ಅಂದರೆ, ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು, ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **''ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ'' ''ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ'' ''ಕರ್ತಾರಮೀಶಂ''** ಯಾವ ಪರವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅಕ್ಷರನೆನಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಯಾವನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ ಸರ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನು, ಸರ್ವಜಗತ್ಕರ್ತನು, ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯು, ಎಂದು ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು. ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದುಜ್ಝಿತನೆಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅವಿಷಯನು. **''ಓಂ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಕೋ ಧರ್ಮೋಕ್ತೇಃ ಓಂ'' ''ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ''** ಎಂದು ಋಗಾದಿ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವರೂಪವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಪ್ರಕೃತಿ, ಚತುರ್ಮುಖ, ರುದ್ರರಲ್ಲ, **ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣವು** ॥ 6 ॥

ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈಃ- ಮೊದಲು ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಯೌಗಿಕ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವ ಮೊದಲಾದ, (ಸರ್ವೈಃ ಲಿಂಗೈಃ) ಹೋಮಾಧಾರತ್ವಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು. ಅಂದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಆ ಸೂಕ್ತಗಳಿಂದಲೂ ಆ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಾಗಲೀ, ತೇಜೋರೂಪಭೂತವಾಗಲೀ ಅಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ-**''ವೈಶ್ವಾನರಮಾತ್ಮಾನಂ''** ಎಂದು ಆತ್ಮಶ್ರುತಿಯಿದೆ. **''ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ''** ಎಂದು ಆದಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದು ಪರಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣ ವಾಗಿದೆ. **''ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ''** ಎಂದು ಗೀತಾಸಮಾಖ್ಯೆಯಿದೆ, ಇತ್ಯಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು. **''ಓಂ ವೈಶ್ವಾನರಃ ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್ ಓಂ''** ಅಗ್ನಿವಿಷ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಪದದಿಂದ ವಿಶೇಷಣವಿದ್ದುದರಿಂದ, **''ಅಯಮಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರಃ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ, **ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣವು** ॥ 7 ॥

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೧ ॥ ಪಾದ ॥ ೨ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೪ ॥

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಇತರರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಷ್ಟೆ! ''ಏಕಃ ವಿಷ್ಣುರ್ದೇವ'' ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಅವಧಾರಣವು ಕೂಡಲಾರದು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 3ನೇ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಮೂಲ ॥ ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಃ ಸೋಽಕ್ಷರಃ ಸನ್ ಹೃದಬ್ಜಗಃ ।
ಸೂರ್ಯಾದಿಭಾಸಕಃ ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕೋ ದೈವತೈರಪಿ ॥ ೫ ॥

ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದ್ಯೈಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ ಕಂಪಕೋಽನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ ।
ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಸ್ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ ॥ ೬ ॥
ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ॥ ೭ ॥

ಅರ್ಥ ॥ **ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ**=ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನು, ಅಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು, **ಪೂರ್ಣಗುಣಃ**=ಪರಿಪೂರ್ಣಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು, **ಸಃ ಅಕ್ಷರಃ**=ಆ ಹರಿಯು ಅಕ್ಷರ ನೆನಿಸುವನು, ಸನ್=''**ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್**'' ಎನ್ನುವ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥಭೂತನು, **ಹೃದಬ್ಜಗಃ**=ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವವನು, **ಸೂರ್ಯಾದಿಭಾಸಕಃ**=ಸೂರ್ಯಾದಿ ಗಳಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶಕೊಡುವವನು, **ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕಃ**=ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು, **ದೈವತೈರಪಿ**=ದೇವತೆ ಗಳಿಂದಲೂ, **ವೇದ್ಯೈಃ**=ವೇದಗಳಿಂದ, **ಜ್ಞೇಯಃ**=ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವನು, **ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ**=ಶೂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಅವರ ಜಾತಿಯವರಿಂದ, **ವೇದ್ಯೈಃ**=ವೇದಗಳಿಂದ, **ನ ಜ್ಞೇಯಃ**=ತಿಳಿಯಲ್ಪಡ ದಿರುವವನು, **ಜೀವತಃ**=ಜೀವನಿಗೆ, **ಕಂಪಕಃ**=ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು, **ಅನ್ಯಃ**=ವಿಲಕ್ಷಣನು, ನಾಮಾದಿಗಳಿಲ್ಲದವನು, ಜೀವನದ್ದೆಶೆಯಿಂದ ಭಿನ್ನನು, **ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈಃ ಯುಕ್ತಃ**=ಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು, **ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ**=ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ, ಬೇರೆಯವ ರಲ್ಲಿಯೂ, (ಉಭಯತ್ರ) ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ, ಇತರರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ, **ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ**=ಲಿಂಗನಾಮಾತ್ಮಕ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, **ಮುಖ್ಯತಃ**=ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, **ಜನಾರ್ದನಃ ಏಕಃ**=ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ, **ವಾಚ್ಯಃ**=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಇತರರು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.)

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ (1) ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಇತರರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳಾದ ಅಂದರೆ, ಉಭಯವಾಚಕಗಳಾದ ಅಥವಾ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳ, ನಾಮಲಿಂಗ ಉಭಯಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಇತರರ ಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ–

ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ– ''**ಯಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯೌಃ ಪೃಥಿವೀ ಚಾಂತರಿಕ್ಷಮೋತಂ ಮನಃ ಸಹ ಪ್ರಾಣೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈಃ**'' ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವೂ, ಪೃಥಿವಿಯೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷವೂ, ಮನೋಽಭಿಮಾನಿಯೂ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೋ, ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವರ್ಗ, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ. ಆದಕಾರಣ,

(ಅನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ=) **''ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಇತರರನ್ನು ಹೇಳುವವುಗಳೆಂದು ತೋರಿದಾಗ್ಯೂ, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲವು. (ಏಕೆಂದರೆ-) ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಲ್ಲಾ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು, ಅಂದರೆ- **''ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಂ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ, ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವನು, **''ಓಂ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್ ಓಂ''** ಸ್ವಶಬ್ದಪರ್ಯಾಯವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಪ್ರಧಾನವಾಯು, ರುದ್ರ, ಜೀವರಲ್ಲ **ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವಾಧಿಕರಣವು.** ॥ 1 ॥

ಪೂರ್ಣಗುಣಃ=''ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾಃ'' ಎಂಬ ಭೂಮಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು, (ಮುಂಚಿನ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ, ಮೇಲೆಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಮೊದಲು ಪೂರ್ಣಾನಂದನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ, ಆದಕಾರಣ **''ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯಾನ್''** ಪ್ರಾಣನು ಭಾರತಿಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದುಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿದೆ. **''ವಿಷ್ಣುರ್ವೈ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಭೂಯಾನ್''** ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು, ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಭೂಮ, ಸುಖ, ಪ್ರಾಣ, ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಾರ್ದನನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲವು. ಏಕೆಂದರೆ- **''ತತ್ಸುಖಂ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ಣಸುಖತ್ವ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ **''ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಗತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಕೂಡಿದವನು. **''ಓಂ ಭೂಮಾ ಸಂಪ್ರಸಾದಾದಧ್ಯುಪದೇಶಾತ್ ಓಂ''** ಪೂರ್ಣಸುಖವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ **''ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತತ್ಸುಖಂ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭೂಮನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಪ್ರಾಣನಲ್ಲ, **ಭೂಮಾಧಿಕರಣವು** ॥ 2 ॥

ಅಕ್ಷರಃ=''ಏತಸ್ಮಿನ್ ಖಲ್ವಕ್ಷರೇ ಗಾರ್ಗ್ಯಾಕಾಶ ಓತಶ್ಚ ಪ್ರೋತಶ್ಚ'' ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ, ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀತತ್ವವು ಸರ್ವಥಾ ಆಶ್ರಿತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾದವನೂ, ಅವಿನಾಶಿಯಾದವನೂ, ದೃಶ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ. ಅಂತೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 4 ವಿಧ ನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದೆಂದರ್ಥವುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ. ಶ್ರೀತತ್ವವಲ್ಲವು. ಏಕೆಂದರೆ- ಅಕ್ಷರನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು (ಅಂದರೆ- **''ಆಕಾಶ ಏವ ತದೋತಂ ಚ ಪ್ರೋತಂ ಚ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವು **''ಅಸ್ಥೂಲಮನಣು''** ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಕೃತ ಸ್ಥೌಲ್ಯಾದಿಗಳ ರಾಹಿತ್ಯವು, ಅಪ್ರಾಕೃತ, ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವಗಳು ಇವು ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು **''ಓಂ ಅಕ್ಷರಮಂಬ-ರಾಂತಧೃತೇಃ ಓಂ''** ಆಕಾಶಾಂತವಾದ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದರಿಂದ **''ಏತದ್ವೈತದಕ್ಷರಂ ಗಾರ್ಗಿ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಕ್ಷರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಶ್ರೀತತ್ವವಲ್ಲ, **ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣವು** ॥ 3 ॥

ಸನ್=''ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್'' ಇವು ಮೊದಲಾದ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸತ್

ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರನು, (ಸಃ=) ಮೊದಲು ಸರ್ವಕರ್ತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ. (ಅಂದರೆ, **''ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ''** **''ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸಚ್ಛಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಜನಾರ್ದನನೇ ಮುಖ್ಯತಃ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲವು. ಏಕೆಂದರೆ– ಈಕ್ಷಿತೃತ್ವ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವ ಅದ್ವಿತೀಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು. **''ಓಂ ಈಕ್ಷತಿ ಕರ್ಮವ್ಯಪದೇಶಾತ್ಸಃ ಓಂ''** **''ತದೈಕ್ಷತ''** ಎಂದು ಈಕ್ಷಣ ರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ **''ಸದೇವ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ. ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ. **ಸದಧಿಕರಣವು** II 4 II

ಹೃದಬ್ಜಗಃ-''ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ'' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವವನೂ, ಅಥವಾ ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿ ಹೃದಯಪದ್ಮದಲ್ಲಿರುವವನೂ, (ಸಃ=) **''ಸೋಽಕ್ಷರಃ''** ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಾರನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೂ, ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ. **'' ಯೋ ವೇದ ನಿಹಿತಂ ಗುಹಾಯಾಂ''** **''ತಸ್ಯಾಂತೇ ಸುಷಿರಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ''** **''ಹೃದಿ ಹ್ಯೇಷ ಆತ್ಮಾ''** ಯಾರು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಹೃತ್ಪದ್ಮಕೋಶದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಛಿದ್ರವಿದೆ. ಛಿದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತೂ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದಾನೆ, ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇತರರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ತೋರಿದರೂ **''ಯದಂತಸ್ತದನ್ವೇಷಿತವ್ಯಂ''** **''ತದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ''** **'' ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ''** **''ಯದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ''** ಯಾವುದು ಹೃತ್ಕಮಲದಲ್ಲಿರುವುದೋ ಅದು ವಿಶೇಷತಃ ವಿಚಾರ್ಯವು, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಹೃತ್ಪದ್ಮಸ್ಥನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಜೀವಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ– ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನೇ ಆತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮ ಶ್ರುತಿ, ಪಾಪಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವ ಸುಪ್ತರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ಅರಣ್ಯ ಎಂಬ ಅಮೃತ ಸಮುದ್ರಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಲೋಕವಿರುವಿಕೆ, ಸರ್ವಲೋಕಾಧಾರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು. **''ಓಂ ದಹರ ಉತ್ತರೇಭ್ಯಃ ಓಂ''** **''ಯ ಆತ್ಮಾ ಅಪಹತ ಪಾಪ್ಮಾ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಪಹತ ಪಾಪತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನೂ ದಹರವಾದ ಹೃತ್ಕಮಲದಲ್ಲಿರುವವನೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಜೀವಾದಿಗಳಲ್ಲ. **ದಹರಾಧಿಕರಣವು** II 5 II

ಸೂರ್ಯಾದಿ ಭಾಸಕಃ- ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವವನು. ಅಂದರೆ, **''ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ''** ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವವನು, **''ತಮೇವ ಭಾಂತಮನುಭಾತಿಸರ್ವಂ''** ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾರೆ; ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವವನೂ, ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದವನು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಒಬ್ಬ ಹರಿಯೇ. ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸುಖವಲ್ಲ, ಆದಕಾರಣ **''ತದೇತದಿತಿ ಮನ್ಯಂತೇಽನಿರ್ದೇಶ್ಯಂ ಪರಮಂ ಸುಖಂ''** **''ಕಥಂ ನು ತದ್ವಿಜಾನೀಯಾಂ ಕಿಮು ಭಾತಿ ನ ಭಾತಿ ವಾ''** ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸುಖವನ್ನು ಅನಿರ್ದೇಶ್ಯವೆಂದೂ, ಪರಮವೆಂದೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಸುಖವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದೇನು? ಎಂದು ಅತ್ಯಂತ ಇಷ್ಟವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ಹೀಗೆ ಆನುಕೂಲ್ಯದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ

ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಜನಾರ್ದನನೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಹರಿಯೇ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವಿಕೆ, ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವಿಕೆ, ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವಿಕೆ, ಈ ಲಿಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು. **''ಓಂ ಅನುಕೃತೇಸ್ತಸ್ಯ ಚ ಓಂ''** **''ತದೇವ ಭಾಂತಮನುಭಾತಿ ಸರ್ವಂ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಾಶ್ರಯರಾದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಪ್ರಕಾಶವಿದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತವಾದುದರಿಂದ 'ಕಥಂ ನು ತದ್ವಿಜಾನೀಯಾಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ. **ಅನುಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ॥ 6 ॥**

ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕಃ- ''ಊರ್ಧ್ವಂ ಪ್ರಾಣಮುನ್ನಯತ್ಯಪಾನಂ ಪ್ರತ್ಯಗಸ್ಯತಿ'' ಯಾರು ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಊರ್ಧ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸುವನೋ, ಅಪಾನನನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮಾಡುವನೋ ಅಂತಹ ಹೃದಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಮನನನ್ನು ಸರ್ವದೇವತೆಗಳೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ; ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನೂ, ಮೊದಲು ಪ್ರೇರಿಸುವಿಕೆಯು ಸಮಾನ ವಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಿತರರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೆಂದು ತೋರುವ 'ಈಶಾನ' ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುವು. ಅಂದರೆ, **''ಮಧ್ಯೇ ವಾಮನಮಾಸೀನಂ''** ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಾಮನ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ **''ಈಶಾನೋ ಭೂತಭವ್ಯಸ್ಯ''** ಹೃದಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಿತನಾದ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಪುರುಷನು ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳ ನಿಯಾಮಕತ್ವವೂ, ಸರ್ವದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಲ್ಪಡುವಿಕೆ **''ವಿಮುಚ್ಯತೇ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮೋಚಕತ್ವವೂ, **''ಇತರೇಣ ತು ಜೀವಂತಿ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಜೀವನವನ್ನು ಕೊಡುವಿಕೆ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತನು. **''ಓಂ ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ ಓಂ''** **''ಮಧ್ಯೇ ವಾಮನಮಾಸಿನಂ''** ಎಂಬ ವಾಮನ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ **''ಈಶಾನೋ ಭೂತಭವ್ಯಸ್ಯ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈಶಾನನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಮಿತನಾಗಿರು ತ್ತಾನೆ. **ವಾಮನಾಧಿಕರಣವು ॥ 7 ॥**

ದೈವತೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ- ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ, ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಕರಣಗಳಿಂದ ಜ್ಞೇಯನು. ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, **''ಓಂ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್ ಓಂ''** ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ದೇವತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಬಾದರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. **ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ॥ 8 ॥**

ನ ವೇದ್ಯೈಶ್ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ- ಶೂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರು ಋಗಾದ್ಯಾಗಮಗಳಿಂದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲವು. **''ನ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ನ ವ್ರತಾನಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪನಯನವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು (ನ ವೇದ್ಯೈಃ=) ವೇದೇತರಗಳಾದ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ, ಶೂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಖ್ಯಜ್ಞೇಯನು. **''ಸ್ತ್ರೀ ಶೂದ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ ಬಂಧೂನಾಂ ತಂತ್ರ ಜ್ಞಾನೇಽಧಿ ಕಾರಿತಾ''** ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಮುಕ್ತಿಕಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ

ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.) **''ಓಂ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರ ಶ್ರವಣಾತ್ತದಾದ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಓಂ''** ದುಃಖದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. **''ಕಮ್ವರ ಏನಂ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹಂಸಕೃತವಾದ ಅನಾದರವು ಶ್ರುತವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಶೋಕವು. **''ಸ ಹ ಸಂಜಿಹಾನ ಏವ ಕ್ಷತ್ತಾರಮುವಾಚ''** ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ಶೋಕವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. **ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು** ॥ 9 ॥

ಕಂಪಕಃ- **''ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸೃತಂ''** ಸರ್ವ ಜಗತ್ತೂ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು; ಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಹೊರಟಿದೆ. ಯಾರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಮಹಾ ಭಯಂಕರವಾದ ವಜ್ರವನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ; ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗಚ್ಚೇಷ್ಟೆ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ. ಆದಕಾರಣ ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ, ಉದ್ಯಮಿತತ್ವ ಲಿಂಗದಿಂದಲೂ ಇತರರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೆಂದು ತೋರುವ ವಜ್ರ, ಉದ್ಯತ, ಮಹದ್ಭಯ,ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ **''ವರ್ಜನಾತ್ ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ''** ದೋಷಗಳನ್ನು ದೂರಕ್ಕೆ ನಿರಸನಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ವಜ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಯೋಗರೂಢಿಗಳಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಾಯುಧವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- ಜಗಚ್ಚೇಷ್ಟಕನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಕಂಪಕತ್ವ ಮುಕ್ತಿಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಿಕೆ, **''ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದೇವಾಮೃತಂ''** ಆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಶೋಕರಹಿತನು, ಗುಣಪೂರ್ಣನು, ನಿತ್ಯಾಮೃತನು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದುದು **''ಭಯಾದಸ್ಯಾಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಿಕೆ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು. **''ಓಂ ಕಂಪನಾತ್ ಓಂ ''** ಜಗಚ್ಚೇಷ್ಟಕತ್ವರೂಪ ಲಿಂಗದಿಂದ **''ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಇಂದ್ರಾಯುಧವಲ್ಲ. **ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು** ॥ 10 ॥

ಜೀವತಃ ಕಂಪಕಃ - ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಜೀವರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, (ಜೀವತಃ=) ಜೀವರಿಗೆ ಚೇಷ್ಟಕನು, ಅಂದರೆ ಉಭಯ ಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಜೀವನಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಃ ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಾರ್ದನನೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ- **''ತದ್ದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ''** ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. **''ಓಂ ಜ್ಯೋತಿದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ''** **''ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ''** ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ **''ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋರ್ತಿಃ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಜೀವನಲ್ಲ. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ॥ 11 ॥

ಅನ್ಯಶ್ಚ- **''ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ । ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ ॥''** ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು, ಯಾರು ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲದಿರುವವನೋ, ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ವಿಲಕ್ಷಣನೂ (ನಾಮಾದಿರಹಿತನು) ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೆ. ಆದಕಾರಣ **''ಆಕಾಶಃ ನಿರ್ವಹಿತಾ''** ಇವು

ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ವಾಚ್ಯನು. ಆಕಾಶವಲ್ಲವು. ಏಕೆಂದರೆ- ವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅನಾಮತ್ವ ಅರೂಪತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ ಅಮೃತತ್ವ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವ ಲಿಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು. ''**ಓಂ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಓಂ**'' ನಾಮ ರೂಪ ರಾಹಿತ್ಯ ರೂಪವಾದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ''**ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪ ಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ**'' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕಾಶನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವಲ್ಲ. **ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು** ॥ 12 ॥

ಜೀವತಃ ಅನ್ಯಶ್ಚ-''**ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ವಕ್ತಃ**'' ''**ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ**'' ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಆಲಿಂಗಿತನಾದ ಸುಪ್ತನೂ, ಮುಕ್ತನೂ ಯಾವ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತನಾದವನು, ಎಂಬ ಸುಷುಪ್ತಿ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನಾದವನೂ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ. ಆದಕಾರಣ ಅಸಂಗತ್ವ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಭಗವದಿತರವಾಚಕಗಳೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಗಳಾದ ''**ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ**'' ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪಾಪಫಲದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವವನು; ಇವು ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ವಾಚ್ಯನು. ಜೀವನಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ '**ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ**' ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ವವು, ''**ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನ**'' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು. ''**ಓಂ ಸುಷುಪ್ತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ ಓಂ**'' '**ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ**' ಎಂಬ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಜೀವನಲ್ಲ, ಸುಷುಪ್ತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಭೇದವೆಂದೆನ್ನಕೂಡದು. **ಸುಷುಪ್ತ್ಯಧಿಕರಣವು** ॥ 13 ॥

ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ - ''**ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಏಷ ಸರ್ವೇಶ್ವರಃ**'' ಸರ್ವವನ್ನೂ ವಶೀಕರಿಸಿದವನು, ಸರ್ವನಿಯಾಮಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು, ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ಗಳಿಗಿಂತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಿಕನು, ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು ಜನಾರ್ದನನೇ. ಆದಕಾರಣ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವರೂಪವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗದಿಂದಲೂ ಉಭಯವಾಚಕಗಳಾಗಿ ತೋರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅಜ ಮಹತ್ ಆತ್ಮಾ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಜನಾರ್ದನನೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಂದರೆ- '**ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಅಣ್ಯತೇ**' ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚತುರ್ಮುಖನು ವಾಚ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- ಸರ್ವಾಧಿ ಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡ ಗೂಡಿದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು. ಸರ್ವವಶಿತ್ವ ಸರ್ವೇಶಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು '**ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ**' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ, ಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವ, ಪೂರ್ಣ ಗುಣತ್ವ, ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನೋ, ಆದಕಾರಣ ಉಭಯವಾಚಕಗಳಾದ, ಅಂದರೆ, ಹರಿಯನ್ನೂ ಇತರರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ನಾಮಲಿಂಗ ಉಭಯಾತ್ಮಕಗಳೂ ಆದ

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇತರರು ವಾಚ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ''ಓಂ **ಪತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ** ಓಂ'' ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ''**ಏಷ ನಿತ್ಯೋಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ**'' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ವಿರಿಂಚನಲ್ಲ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು. ॥ 14 ॥

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೧ ॥ ಪಾದ ॥ ೩ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೭ ॥

ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ಸಿದ್ಧಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಅನಂತಗುಣಗಳು ಸಿದ್ಧಗಳಾಗಲಿಲ್ಲ, ದೇವತಾತಾರತಮ್ಯ ಕರ್ಮಕ್ರಮ ಕಾಲಾದಿಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳದಿರುವುದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಆದಕ್ಕಾಗಿ 4ನೇ ಪಾದವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ-

ಮೂಲ ॥ ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈ (ಚ್ಯೈ)ಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋಽಮಿತಾತ್ಮಕಃ।
ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ ॥ ೮ ॥

ಇತ್ಯಾದ್ಯನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತಃ ।
ಶಬ್ದೈರತೋಽನಂತಗುಣೋ ಯಚ್ಛಬ್ದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ ॥ ೯ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಅವ್ಯಕ್ತಃ=ಅವ್ಯಕ್ತನು. **ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯಃ**='**ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ**' ಇವು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಏಕಃ=ಅಭಿನ್ನನು, **ಅಮಿತಾತ್ಮಕಃ**=ಅನೇಕರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು. **ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ**=ಕಾರ್ಯನೂ,ಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುವವನು. **ಪ್ರಕೃತಿಃ**=ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ**=ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **ಇತ್ಯಾದಿ ಅನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈಃ**=ಅವ್ಯಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಆಯಾಯ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ, ಶಬ್ದೈಃ=ನಾಮಾತ್ಮಕ, ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, **ಮುಖ್ಯತಯಾ**=ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ, (ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ) **ಉದಿತಃ**=ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **ಯತ್**=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶಬ್ದಾಃ=ಶಬ್ದಗಳು, **ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ**=ಮಹಾಯೋಗವಿರುವವುಗಳೋ, **ಅತಃ**=ಆದಕಾರಣ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ; ಆತನೇ **ಅನಂತಗುಣಃ**=ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಇತ್ಯಾದಿ- ಅವ್ಯಕ್ತ , ದುಃಖ, ಬದ್ಧ, ಅವರ, ವಸಂತ, ಜ್ಯೋತಿಃ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯ, ಕರ್ಮಕ್ರಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಕೊಡುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದಾಗ್ಯೂ (ಅನ್ಯತ್ರ ಉಭಯತ್ರ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಲ್ಲ) ನಾಮಾತ್ಮಕ, ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿ

ಯೊಬ್ಬನೇ, ಸೂತ್ರಕಾರರಿಂದ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿ ಹೇತುಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಯೋಗ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದುದರಿಂದ (ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಅಪರಿಮಿತಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು, (ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ=) ಮಹಾಯೋಗದಿಂದ ಇರುತ್ತವೋ ನಿಗಮ, ನಿಘಂಟು ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗ ರೂಢಿರೂಪವಾದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇತರ ವಾಚಕಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಬಾಧಿಸದೆ ಮಹಾಯೋಗ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿರೂಪವಾದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ''**ಅವ್ಯಕ್ತಾತ್ಪುರುಷಃ ಪರಃ**'' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತ ಜೀವ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅವ್ಯಕ್ತನೂ, ಪ್ರಾಣಧಾರಕನೂ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಾರ್ದನನೇ, ಅಂತೂ ಅವರತ್ವ, ದುಃಖಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗ (ಧರ್ಮ) ಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇರುವ ಅವ್ಯಕ್ತ ಜೀವ ಬದ್ಧ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ''**ಯತ್ತತ್ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಪರಮಂ ವೇದಿತವ್ಯಂ**'' ''**ಏಷೋಽಣುರಾತ್ಮಾ**'' ''**ಸ ಜೀವನಾಮಾ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಹೇತುತಃ**'' ಲೋಕಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಿಷ್ಣುಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಬೇಕು. ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವನೆನಿಸುವನು. ಇವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಯುಕ್ತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ''**ಓಂ ಆನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಮಿತಿ ಚೇನ್ನ ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇರ್ದರ್ಶಯತಿ ಚ ಓಂ**'' ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳೇ ಕೆಲವರ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂದೆನ್ನಕೂಡದು. ಅವ್ಯಕ್ತ ಮೊದಲಾದುದು ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಪದಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆ ವ್ಯವಹಾರವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. **ಆನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣವು** ॥ 1 ॥

ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯಃ- ಕರ್ಮ, ಅವುಗಳ ಅಂಗಗಳು, ಅವುಗಳ ಕ್ರಮ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಅಧಿ ಕಾರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನು ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ''**ತಾ ವಾ ಏತಾಃ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ**'' ''**ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ**'' ''**ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ**'' ''**ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ**'' ಸರ್ವ ಋಕ್ಕುಗಳೂ, ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಸರ್ವನಾಮಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ತಿಳಿಯಿರಿ. ಸರ್ವ ವೇದಗಳೂ ಯಾವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೋ, ಎಂದು ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ''**ಓಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ತು ತಥಾ ಹ್ಯಧೀಯತ ಏಕೇ ಓಂ**'' ''**ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ**'' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- ಕೆಲವು ಶಾಖಿಗಳು ಆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನನ್ನಾಗಿ ''**ಇಮಂ**

ಲೋಕಮಭ್ಯಾರ್ಚತ್'' ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ **''ತಾ ವಾ ಏತಾಸ್ಸರ್ವಾ ಋಚಃ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವರು. **ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣವು ॥ 2 ॥**

ಏಕಃ ಅಮಿತಾತ್ಮಕಃ- ''ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚಜನಾಃ ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ'' ಸರ್ವ ಶರೀರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಐವರು (ಅಂದರೆ ಸರ್ವೋತ್ಪಾದಕರಾದುದ ರಿಂದ ಜನಶಬ್ದವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳು) ಆಶ್ರಿತರಾಗಿರುವರೋ, ಆಕಾಶನೆನ್ನುವ ಪರಮಾತ್ಮನೂ, ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿಯದೋ, ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವೆನು ಎಂದು ಏಕವಚನಾಂತವಾದ 'ಯತ್' 'ತತ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೂ, ಪಂಚಜನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಭೂತನಾದ ಅಮಿತ (ಬಹಳ) ಸ್ವರೂಪಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ. ಅಂತೂ ಆಧಾರ ಆಧೇಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಇತರರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪಂಚಜನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹರಿಯೇ ಶರೀರ ತದಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಆಕಾಶ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಐವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು **''ಓಂ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ ನಾನಾಭಾವಾದತಿರೇಕಾಚ್ಚ ಓಂ'' ''ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚಜನಾಃ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶೇಷಣಯುಕ್ತರಾದ ಜನರು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸುಗಳಲ್ಲ. ಬಹುತ್ವವ್ಯಾಪ್ಯವಾದ ಪಂಚತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದಲೂ 'ಯಸ್ಮಿನ್' ಎಂದು ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾದಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- ಅನೇಕ ರೂಪಗಳು ಇವೆ. ಮತ್ತು ಶರೀರ ನಿಯಾಮಕವಾದ ರೂಪದ್ದೆಶೆಯಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿ ನಿಯಾಮಕರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ. ನ **ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿ ಕರಣವು ॥ 3 ॥**

ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ=''ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ'' ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಕಾರಣತ್ವರೂಪವಾದ ಅವಾಂತರಕಾರಣನು ಯಾರೋ, ಆ ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನು. ಅಂತೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ನಿಯತಗಳಾದ (ಇತರ ರನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ) ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಭೂತವು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿಕೊಡುವ **''ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ'' ''ತಾ ವಾ ಏತಾಃ'' ''ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ''** ಇವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **''ಓಂ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ ಓಂ'' ''ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ''** ಇತ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾಗೆ **''ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್''** ಎಂದು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, **''ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣನೂ ಕಾರ್ಯನೂ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕಾಶಾದಿಯು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ. **ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ॥ 4 ॥**

ವಾಚ್ಯಃ- ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. **''ಓಂ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ಓಂ''** ಲೌಕಿಕ

ವೈದಿಕ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಕಾಶದಿಂದ ಸೆಳೆದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರವು. **ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು.** ॥ 5 ॥

ಪ್ರಕೃತಿಃ=ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಕರ್ಮವುಳ್ಳವನು ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ. ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ **''ಸೈಷಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬ ಜನಾರ್ದನನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **''ಹಂತ್ಯೈತಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನುಪ ಪಾದಿಸುವುದೇ ಮೊದಲಾದ **''ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ''** ಇವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, **''ಏಷಸ್ತ್ರ್ಯೈಷ ಪುರುಷಃ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **''ಓಂ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ಓಂ'' ''ಹಂತ್ಯೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ''** ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೂ **''ಯಥಾ ನದ್ಯಃ''** ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇವುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿರುವು ದರಿಂದ **''ಸೈಷಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ''** ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಶ್ರೀತತ್ವವಲ್ಲವು. **ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು** ॥ 6 ॥

ಶೂನ್ಯಂ ಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ನಿಯತ್ಯೈಃ ಶಬ್ದೈಃ- ನಿಸ್ಸ್ವರೂಪವಾದುದರಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ **''ಶೂನ್ಯಂ ಅಸತ್ ಅಭಾವಃ ತುಚ್ಛಂ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಒಬ್ಬ ಹರಿಯೇ, ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಶೂನ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ- **''ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ'' ''ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ'' ''ತಾ ವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ'' ''ಹಂತ್ಯೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **''ಓಂ ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ಓಂ''** ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧಿ ೕನದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಹೇತು ಗಳಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. **ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣವು** ॥ 7 ॥

ಅವ್ಯಕ್ತ ಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶಬ್ದಗಳು ಅವಯವಾರ್ಥ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವುಗಳೋ, ಆದಕಾರಣ, ಅನ್ಯತ್ರ, ಉಭಯತ್ರ, ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಚ (ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ) ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಾಚ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಜನಾರ್ದನನೇ ಅನಂತಾನಂತಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು. ಹೀಗೆ 1ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥ ಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೧ ॥ ಪಾದ ॥ ೪ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೯ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯೇ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತೇ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧ ॥

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ
೧ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು. ॥ ೧ ॥

ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ಒಂದನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅನಂತಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು. ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ದೋಷಗಳೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 2ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮೂಲ ॥ ಓಂ ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ಸ್ಮೃತಯೋ ನ ಗುಣಾನ್ಹರೇಃ ।
ನಿಷೇದ್ಧುಂ ಶಕ್ನುಯುರ್ವೇದಾ ನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಮಾನಮುತ್ತಮಂ ॥ ೧ ॥

ದೇವತಾವಚನಾದಾ(ನ್ನಾ)ಪೋ ವದಂತೀತ್ಯಾದಿಕಂ (ನಾ)ವಚಃ ।
ನಾಯುಕ್ತವಾದ್ಯಸನ್ನೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೨ ॥

ಅಸಜ್ಜೀವಪ್ರಧಾನಾದಿಶಬ್ದಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಂ।
ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕ್ವಾಪಿ ಪೂರ್ಣಗುಣೋ ಹರಿಃ ॥ ೩ ॥

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾನ್ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇಚ್ಛ್ರುತಿಃ ॥ ೪ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್=ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವುಳ್ಳ ಪಂಚರಾತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಬಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಪ್ರಯುಕ್ತ, **ಸ್ಮೃತಯಃ**=ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು, **ಹರೇಃ**=ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ, **ಗುಣಾನ್**=ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು, **ನಿಷೇದ್ಧುಂ**=ನಿಷೇಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ, **ನ ಶಕ್ನುಯುಃ**= ಸಮರ್ಥಗಳಾಗಲಾರವು. (ಅಂದರೆ ಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಬೋಧಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥಗಳು, ವೈಷ್ಣವಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲಕತ್ವವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು. "**ಓಂ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ ಓಂ**" ಶೈವ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯ ದೋಷವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವುದು, ಎಂದನ್ನಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ-ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಿರವಕಾಶವಿದೆ, ಆದಪ್ರಯುಕ್ತ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೇನೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯದೋಷವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ.) **ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು** ॥ 1 ॥

ವೇದಾಃ - ಋಗಾದಿವೇದಗಳು, ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವುಳ್ಳ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ, **ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್**=ವೇದಗಳಿಗೆ

ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, **''ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ'' ''ನಿತ್ಯಾ ವೇದಾಃ ಸಮಸ್ತಾಶ್ಚ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, **ಉತ್ತಮಂ ಮಾನಂ**=ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಮಾಣವು. (ಅಂದರೆ, ಸಂವಾದಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇನೇ ಪ್ರಮಾಣವು. ಮತ್ತು ಪುರುಷದೋಷನಿಬಂಧನವಾದ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾನುಸಾರಿಗಳಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಮಾಣವು. ಅಂತೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ದೋಷವೇ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರಪುರುಷನ ದೋಷವು ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ವೇದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪುರುಷನೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲವು. ವೇದಗಳಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ. ಅಂದರೆ ವೇದಗಳ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಗುಣಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲವು. **''ಓಂ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ಓಂ''** ಶ್ರುತಿ ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿರುವ ಸ್ಮೃತಿರೂಪವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆಯೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಅದಾದರೂ **''ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ'' ''ಭಾರತಂ ಪಂಚರಾತ್ರಂ ಚ ವೇದಾಃ''** ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.) **ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು** ॥ 2 ॥

ಆಪಃ=ಜಲಗಳು, ವದಂತಿ=ಹೇಳುತ್ತವೆ, **ಇತ್ಯಾದಿಕಂ** ವಚಃ=**''ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್'' ''ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಮಾತು, **ನ ಅಯುಕ್ತವಾದಿ**=ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕುದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ- **ದೇವತಾವಚನಾತ್**=ಜಲಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳ ವಾಕ್ಯವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಅಬಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತದಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, **''ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನ್ಯೋ ದೇವತಾ ಪ್ರಥಿತಾ ಜಸಃ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಆಗಮರೂಪವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, (ಪಾ. ಆಪೋವದಂತೀತ್ಯಾದಿನಾ=**''ಆಪೋ ವದಂತಿ''** ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ, **ದೇವತಾವಚನಾತ್**= ದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ, **ವಚಃ**=ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯವು, ಅಯುಕ್ತವಾದಿ ನ=ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, **ವಚಃ**=ಆ ಮಾತು, ನ =ಅಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ.) (**''ಓಂ ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ ಓಂ'' ''ಮೃದಬ್ರವೀತ್''** ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚೇತನವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದು, ಜಡವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ, ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ **''ಮೃನ್ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್''** ಜಡವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಅಭಿಮಾನಿಗೆ ದೇಹವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆದರ್ಶನಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತವೆ ಎಂದರೆ- ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನಗಳಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಸರ್ವವೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.) **ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು** ॥ 3 ॥

ಅಸತ್=ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವು, **ಕಾರಣಂ**=ಕರ್ತೃ ಆದುದಾಗಿ, **ಕ್ವಚಿತ್**= ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ, **ನೈವ ದೃಶ್ಯತೇ**=(ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ) ಕಾಣಲ್ಪಡುವುದೇ ಇಲ್ಲವು. (ಅಂದರೆ ಕೇವಲ ನಿಷೇಧಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಭಾವವು ಕರ್ತೃ ಆಗಲಾರದು. ಅಥವಾ ಅಭಾವವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಅಭಾವವೇ ಅವಶಿಷ್ಟವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅಭಾವವು ಅವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು

ಕಾಣಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ, ಅಥವಾ ಕಾರಣವು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತು (ಅಭಾವವು) ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲವು, ಭಾವವೇ. ಅನುಮಾನರೂಪಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ದೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. **''ಓಂ ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ ಓಂ''** ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಿಶ್ವಪ್ರಾಗಭಾವವು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಕೂಡದು, ಅಭಾವಧರ್ಮವಾಗದೆ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ನಿಷೇಧಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.) **ಅಸದಧಿಕರಣವು** ॥ 4 ॥

ಅಸಜ್ಜೀವಪ್ರಧಾನಾದಿಶಬ್ದಾಃ=ಅಸತ್ ಜೀವ ಪ್ರಧಾನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು, **ಬ್ರಹ್ಮೈವ**= ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ, **ಕಾರಣತ್ವೇನ**=ಕಾರಣನನ್ನಾಗಿ, **ವದಂತಿ**=ಹೇಳುತ್ತವೆ. **ಕ್ವಾಪಿ**=ಎಲ್ಲಿಯೂ, **ಅಪರಂ**= ಇತರರನ್ನು, **ನ ವದಂತಿ**=ಕಾರಣರನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ, ಹೇಗೆ ಅಸತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಲಿಲ್ಲವೊ ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವ ಪ್ರಧಾನ ಕಾಲ ಧರ್ಮಾದಿಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಲಿಲ್ಲ, ಸುಖ ದುಃಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ದೃಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ, ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳು ಜಡಗಳಾದುದರಿಂದ ಅಸ್ವತಂತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಕಾರಣ ಕಾರಣತ್ವಪರಗಳಾದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. **''ಓಂ ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ಓಂ''** ಸತ್ತು ಕಾರಣವು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಜೀವಾದಿಗಳು ಕಾರಣರು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸದಿರುವ ವೇದವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಜೀವ ಕಾಲ ಸ್ವಭಾವಗಳು ಕರ್ತೃಗಳು ಎಂಬ ಪಕ್ಷಗಳೂ ನಿರಸ್ತಗಳಾದವು.) **ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಧಿಕರಣವು** ॥ 5 ॥

ಹರಿಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಃ=(ಜೀವೇಶ್ವರರ ಭೇದವು ನಿರ್ದೋಷಗಳಾದ ಶ್ರುತಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜೀವೇಶ್ವರೈಕ್ಯವು ಬಾಧಿತವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೇ. (**''ಓಂ ಭೋಕ್ತ್ರಾಪತ್ತೇರವಿಭಾಗಶ್ಚೇತ್ಸ್ಯಾಲ್ಲೋಕವತ್ ಓಂ''** ಜೀವನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು **''ಪರೇಽವ್ಯಯೇ ಸರ್ವ ಏಕೀಭವಂತಿ''** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವೇಶರಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಐಕ್ಯಪ್ರಯೋಗವು ಲೋಕದಂತೆ ಸ್ಥಾನೈಕ್ಯ ಮತ್ಯೈಕ್ಯಾದಿ ನಿಮಿತ್ತಕವು.) **ಭೋಕ್ತ್ರಧಿಕರಣವು** ॥ 6 ॥

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್=ಶ್ರೀ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೇನೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಇತರರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, **ಶ್ರುತಿಃ**=ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕುದು ಶ್ರುತಿಯು, **ನ**=ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, **ತತ್**=ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಇತರರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದನ್ನು, **ಶ್ರುತಿಃ**=**''ಕಿಂ ಸ್ವಿದಾಸೀದಧಿಷ್ಠಾನಮಾರಂಭಣಂ'' ''ನಾಸದಾಸೀನ್ನೋ ಸದಾಸೀತ್ತದಾನೀಂ ನಾಸೀದ್ರಜೋ ನೋ ವ್ಯೋಮಾ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಾಂತರಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸತಕ್ಕ ಶ್ರುತಿಯು, **ವದೇತ್**= ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. **ಅಯುಕ್ತಂ ನ**=ಯುಕ್ತಿರಹಿತವಾದುದು ಅಲ್ಲವು. ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಅವನ ಅಧೀನತೆಯಿದೆ, ಸಾಧನಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಇದು ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. **ತತ್**=ಸಾಧನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸತಕ್ಕುದು, **ಅಯುಕ್ತಂ**=ಅಯುಕ್ತವು. **ತತ್**=ಆ ಸಾಧನಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು, **ಶ್ರುತಿಃ**=ಶ್ರುತಿಯು, **ವದೇತ್**=ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. **ತತ್ ಅಯುಕ್ತಂ ನ**=ಅದು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲವು. (**''ಓಂ ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಂಭಣ ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ ಓಂ''** ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಧನಕ್ಕೆ

ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲ, ಅಂದರೆ, ಸ್ವರೂಪಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವವು, ಬೇರೆ ಸ್ವತಂತ್ರಸಾಧನದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. **''ಕಿಂ ಸ್ವಿದಾಸೀದಧಿಷ್ಠಾನಮಾರಂಭಣಂ ಕತಮತ್ಸ್ವಿತ್ಕಥಾಸೀತ್''** ಎಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಷ್ಠಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸತಕ್ಕ ಶಬ್ದವಿದ್ದುದಿಂದ.) **ಆರಂಭಣಾಧಿಕರಣವು.** ॥ 7 ॥

ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್=ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವವಿದ್ದುದರಿಂದ, **ಅಯುಕ್ತಂ**=ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧ ವಾದ ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು, **ಶ್ರುತಿಃ ನ ವದೇತ್**=ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ತಚ್ಚ=ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವವು, **ಅಯುಕ್ತಂ**=ಯುಕ್ತಿರಹಿತವಾದುದು. ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡದಿರೋಣ, ಅಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. (''ಓಂ **ಇತರ ವ್ಯಪದೇಶಾದ್ಧಿತಾಕರಣಾದಿ ದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಿಃ ಓಂ''** ಜೀವನು ಕರ್ತನೆಂದು **''ಜೀವಾದ್ಭವಂತಿ ಭೂತಾನಿ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತನಾದರೆ ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು ಅಹಿತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಂಬ ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರನಿಗೆ ಅವೆರಡು ಕೂಡಲಾರವು.) ಇತರ **ವ್ಯಪದೇಶಾಧಿಕರಣವು** ॥ 8 ॥

ಅಥವಾ **ತತ್**=ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅನಂತಗುಣಗಳು, **ಅಯುಕ್ತಂ ನ**=ಕೃತ್ಸ್ನಪ್ರಸಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದುದು ಅಲ್ಲವು. **ತತ್**=ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದನ್ನು, **ಶ್ರುತಿಃ**=**''ಯೋಽಸೌ ವಿರುದ್ಧಃ ಅವಿರುದ್ಧ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಯು (ಹಾಗೆಯೇ) ಅಪ್ರಾಕೃತಗಳಾದ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಇವೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು **''ಅಪಾಣಿ ಪಾದೋ ಜವನೋ ಗೃಹೀತಾ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಯೂ, ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. (''ಓಂ ಶ್ರುತೇಸ್ತು ಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾತ್ ಓಂ'') **''ಯೋಽಸೌ ವಿರುದ್ಧೋ ಅವಿರುದ್ಧೋ ಮನುರಮನುಃ''** ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಲೋಕವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಈಶ್ವರನು ಕರ್ತನೆಂದರೆ ಕೃತ್ಸ್ನಪ್ರಸಕ್ತ್ಯಾದಿಯುಕ್ತಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಯೋಗ್ಯ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ವಿಲ್ಲ.) **ಶ್ರುತಿಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾಧಿಕರಣವು** ॥ 9 ॥

ಅಥವಾ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದ್ಯನಂತಗುಣಗಳು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಗಳಲ್ಲ, ಫಲವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಕ್ರೀಡೆ ಯಿಂದಲೇ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು **''ದೇವಸ್ಯೈಷ ಸ್ವಭಾವೋಽಯಂ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮದೋನ್ಮತ್ತನಿಗೆ ನರ್ತನಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಕೂಡುವುದು. **''ಓಂ ನ ಪ್ರಯೋಜನವತ್ವಾತ್ ಓಂ''** ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊಂದತಕ್ಕ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಹೊಂದಿರುವುದ ರಿಂದ, ಅಥವಾ ಪರರ ಪ್ರಯೋಜನವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕರ್ತೃತ್ವವು ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ.) **ನ ಪ್ರಯೋಜನವತ್ವಾಧಿಕರಣವು** ॥ 10 ॥

ಅಥವಾ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ಹಿಂದಿನ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ, **''ಪುಣ್ಯೇನ ಪುಣ್ಯಂ ಲೋಕಂ ನಯತಿ ಪಾಪೇನ ಪಾಪಂ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಆಯಾಯ ಕರ್ಮ ವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡೇ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. (ಅನಾದಿಯಾದ ಆಯಾಕರ್ಮವನ್ನ

ಪೇಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಖಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ವೈಷಮ್ಯಾದಿದೋಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವು. ಅಥವಾ ಅವರವರ ಅನಾದಿಯಾದ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವ ಪುಣ್ಯಾದಿಗಳನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿ ತಾನು ಅವರವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ಮೇಲು ಮೇಲಿನ ಪುಣ್ಯಾದಿಗಳನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸುಖದುಃಖ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಗಳಾದ ವೈಷಮ್ಯಾದಿಗಳು ದೋಷಗಳಲ್ಲವೆಂದು **''ಸ ಕಾರಯೇತ್ಪುಣ್ಯಮಥಾಪಿ ಪಾಪಂ ನ ತಾವತಾ ದೋಷವಾನೀಶಿತಾಽಪಿ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವು, ಕಾರಣ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲವು. **''ಓಂ ವೈಷಮ್ಯ ನೈರ್ಘೃಣ್ಯೇ ನ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ತಥಾ ಹಿ ದರ್ಶಯತಿ ಓಂ''** ಸುಖದುಃಖಾದಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಸುಖ ಕೆಲವರಿಗೆ ದುಃಖ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡೋಣದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಗಳಾದ ವೈಷಮ್ಯ ನೈರ್ಘೃಣ್ಯಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. **''ಪುಣ್ಯೇನ ಪುಣ್ಯಂ ಲೋಕಂ ನಯತಿ ಪಾಪೇನ ಪಾಪಂ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹಾಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. **ವೈಷಮ್ಯಾಧಿಕರಣವು** ||11||

ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅನಂತಗುಣಗಳಿರುವಿಕೆಯು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಿರ್ದೋಷಗಳಾದ ಅಶೇಷಸದ್ಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು **''ಗುಣಾಃ ಶ್ರುತಾಃ ಸುವಿರುದ್ಧಾಶ್ಚ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. (**''ಓಂ ಸರ್ವಧರ್ಮೋಪಪತ್ತೇಶ್ಚ ಓಂ''** ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಸದ್ಗುಣಗಳೂ ದುಃಖ ದ್ವೇಷಾದಿ ದೋಷಾಭಾವಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. **''ಗುಣಾಃ ಶ್ರುತಾಃ ಸುವಿರುದ್ಧಾಶ್ಚ ದೇವೇ''** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಇದೆ. ಆದಕಾರಣ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಿಲ್ಲ) **ಸರ್ವಧರ್ಮೋಪ್ಪಪತ್ತ್ಯಧಿಕರಣವು** || 12 ||

ತತ್=ಆದಕಾರಣ, ಅಂದರೆ ವಾದಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಶ್ರುತಿಃ=ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅನಂತಾನಂತಗುಣಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ **''ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ''** ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ||

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ || ೨ || ಪಾದ || ೧ || ಶ್ಲೋಕ || ೪ ||

ಶ್ರುತಿಯು ಅಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದುಕ್ತವಾಯಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸಾಂಖ್ಯ ಚಾರ್ವಾಕ, ವೈಶೇಷಿಕ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಮತವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಿಷ್ಣುಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ ಆ ಮತಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 2ನೇ ಪಾದವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮೂಲ || ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ ಸರ್ವಸಮಯಾನಾಮಯುಕ್ತಿತಃ |
ನ ತದ್ವಿರೋಧಾದ್ವಚನಂ ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ || ೫ ||

ಅರ್ಥ || ಸರ್ವಸಮಯಾನಾಂ=**''ಅಕ್ಷಪಾದಕಣಾದೌ ಚ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾರ್ಹ ತಾಸ್ತಥಾ |**

ಶಿವಶಕ್ತಿಮಹಾವಾಮ ಲೋಕಾಯತ ಪುರಸ್ಸರಾಃ । ದುರಾಗಮಾ ಇತಿ ಜ್ಞೇಯಾಃ'' ಎಂದು ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ದುರಾಗಮಗಳಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಇತರಗಳಾದ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೂ, **ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ**=ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಜನ್ಯವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಭ್ರಮ, ಪ್ರಮಾದ, ವಿಪ್ರಲಿಪ್ಸಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಪುರುಷರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳಾದುದರಿಂದಲೂ, **ಅಯುಕ್ತತಃ**= ಯುಕ್ತಿವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದುದರಿಂದಲೂ, **ತದ್ವಿರೋಧಾತ್**=ಆಯಾಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿರೋಧವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, **ವೈದಿಕಂ ವಚನಂ**=ಶ್ರುತಿಯು, **ಶಂಕ್ಯತಾಂ**=ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವ ಸಂಶಯ ವಿಷಯತ್ವವನ್ನು, **ನ ವ್ರಜೇತ್**=ಹೊಂದಲಾರದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ ಈ ಸಮಯಪಾದಾರ್ಥವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅತಿ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ 12 ಅಧಿಕರಣಗಳು. 1ನೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರೀಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯನಿರಾಕರಣವು. 2ನೇದರಲ್ಲಿ ಸೇಶ್ವರ ಸಾಂಖ್ಯಮತ ನಿರಾಸವು. 3ನೇದರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕಮತ ನಿರಾಸವು. 4ನೇದರಲ್ಲಿ ಜೀವೋಪಸರ್ಜನಕವಾದ ಪ್ರಕೃತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ನಿರೀಶ್ವರ ಸಾಂಖ್ಯೈಕದೇಶಿಮತ ನಿರಾಸವು. 5ನೇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪುರುಷನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ನಿರೀಶ್ವರ ಸಾಂಖ್ಯೈಕದೇಶಿಮತ ನಿರಾಸವು. 6ನೇದರಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣ್ವಾರಂಭವಾದ ನಿರಾಕರಣವು. 7ನೇದರಲ್ಲಿ ಅವೈದಿಕ ಪಾಷಂಡ ಬೌದ್ಧೈಕ ದೇಶಿಗಳಾದ ವೈಭಾಷಿಕ ಸೌತ್ರಾಂತಿಕರ ನಿರಾಸವು. 8ನೇದರಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾದಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕರ ಮತ ನಿರಾಸವು. 9ನೇದರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿ ಯೋಗಾಚಾರಮತ ನಿರಾಸವು. 10ನೇದರಲ್ಲಿ ಜೈನಮತ ನಿರಾಸವು. 11ನೇದರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಪಾಷಂಡಪಾಶುಪತಮತ ನಿರಾಸವು. 12ನೇದರಲ್ಲಿ ಶಾಕ್ತಮತ ನಿರಾಸವು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿರುದ್ಧಸಮಯ ನಿರಾಸವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೨ ॥ ಪಾದ ॥ ೨ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೫ ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಯುಕ್ತಿ ಸಮಯಗಳು ದುಷ್ಟಗಳಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತಿ ಸಮಯಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಧಿದೈವ ಅಧಿ ಭೂತಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು ಎಂದರೆ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 3ನೇ ಪಾದವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಂತೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿವೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೂಲ ॥ ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತಂ ಚ ತಜ್ಜಂ ತೇನೈವ ಲೀಯತೇ ।
ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯಃ ಕರ್ತಾ ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಃ ಸದಾ ॥
ತದಾಭಾಸೋ ಹರಿಸ್ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ ಸಮಸ್ಸದಾ ॥ ೬ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತಂ ಚ, ಆಕಾಶ=ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶ ಭೂತಾಕಾಶ, ಆ ನಿತ್ಯಜಡಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯರಾದ ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿ ಗಣಪತಿಯರು, **ಆದಿ**=ವಾಯು, ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಭೂತ

ತದಭಿಮಾನಿಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿ, ಜೀವ, ಕಾಲ, ಮಹದಹಂಕಾರ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ತದಭಿಮಾನಿಗಳು, **ಸಮಸ್ತಂ ಚ**=ಆಕಾಶವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಜೀವಪರ್ಯಂತವಾದ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು, **ತಜ್ಜಂ**=ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. (ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಸಿಸೃಕ್ಷತ್ವವು, ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಪರಿಣಾಮವೂ, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತಸಂಬಂಧವೂ, ಜೀವನಿಗೆ ದೇಹಸಂಬಂಧವೂ, ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾಧೀನ ವಿಶೇಷಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ, ಅನಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು. ಹುಟ್ಟುವುದು ಹೀಗೆ ಸ್ವಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಈ ವಿಷಯವು, **ತೇನೈವ**=**''ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ'' ''ಇದಂ ಸರ್ವಮಸೃಜತ'' ''ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವಾಗ್ರ ಆಸೀತ್'' ''ತೇ ವಾ ಏತೇ ಚಿದಾತ್ಮನೋ ವ್ಯುಚ್ಚರಂತಿ'' ''ಏತಸ್ಮಾಜ್ಜಾಯತೇ ಪ್ರಾಣೋ ಮನಃ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ'' ''ಖಂ ವಾಯುರ್ಜ್ಯೋತಿರಾಪಃ ಪೃಥಿವೀ'' ''ತತ್ತೇಜೋऽಸೃಜತ'' ''ತದಪೋऽಸೃಜತ''** ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು, ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಈ ಚೇತನರೆಲ್ಲರೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣನು, ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಪಂಚಭೂತಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇವು ಮೊದಲಾದ ವೈದಿಕವಚನಗಳಿಂದ, (ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) **ತೇನೈವ**=ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಿಪರೀತ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ, **ಲೀಯತೇ**=ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ರುದ್ರನಿಂದಲ್ಲ, ಈ ವಿಷಯವು **ತೇನೈವ**=**''ಯಮಪ್ಯೇತಿ ಭುವನಂ ಸಾಂಪರಾಯೇ'' ''ಯ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿಲಾಪಯತಿ ಸ ಹರಿಃ'' ''ಸ್ರಷ್ಟಾ ಪಾತಾ ಚ ಸಂಹರ್ತಾ ಸ ಏಕೋ ಹರಿಃ''** ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಯಾರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೋ ಆ ಹರಿಯು ನಾವು ಕೊಟ್ಟ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ. ಯಾರು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೋ ಆತನು ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಸೃಷ್ಟಿಸತಕ್ಕವನೂ, ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನೂ, ಸಂಹರಿಸತಕ್ಕವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ. ಇದು ಮೊದಲಾದ ವೈದಿಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೇ (ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) ಇದರಿಂದ ವಿಯದಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥ ಮಾತರಿಶ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ತೇಜೋऽಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ಅಬಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಪೃಥಿವ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ ತದಭಿಧ್ಯಾನಾಧಿಕರಣ ॥ 7 ॥ ವಿಪರ್ಯಯಾಧಿಕರಣ ॥ 8 ॥ ಜ್ಞಾಧಿಕರಣ ॥ 11 ॥ ಹೀಗೆ 8 ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

ಕರ್ತಾ=ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತನಾದ, **ಸಃ**=ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, **ಅನುತ್ಪತ್ತಿಲಯೇ**=ಪರಾಧೀನ ವಿಶೇಷಾವಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ, ದೇಹತ್ಯಾಗ ರೂಪವಾದ ಲಯವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವವನು. ಇದರಿಂದ ಅಸಂಭವಾಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ಅಂತರಾಧಿಕರಣ ॥ 9 ॥ ನಾತ್ಮಾಧಿಕರಣ ॥ 10 ॥ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

ಜೀವಃ=ಜೀವನು, **ಸದಾ**=ಉತ್ಕ್ರಮಣಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಗಮನಾಗಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, **ತದ್ವಶಗಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವಾದ ಗಮನಾಗಮನಗಳುಳ್ಳವನು. (**''ಸೋऽಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾದುತ್ಕ್ರಮ್ಯಾಮುಂ ಲೋಕಮಧಿಗಚ್ಛತಿ''** ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಗಮನಾಗಮನಾದಿಗಳು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜೀವನು ಅಣುವೇ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆ.) **ಜೀವಃ**=ಜೀವನು, **ಸದಾ**=ಯಾವಾಗಲೂ, **ತದ್ವಶಗಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನನಾದುದರಿಂದ, **ತದಾಭಾಸಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. **ಯದ್ಯಪಿ ಹರಿಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯು, **ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ**=ಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ, **ಸದಾ**=ಯಾವಾಗಲೂ, **ಸಮಃ**=ಸಮಾನೈಶ್ವರ್ಯ

ವುಳ್ಳವನು. (ಆದಾಗ್ಯೂ ಈಶ್ವರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತನಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅದೃಷ್ಟವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದ ಸುರನರಾದಿ ವಿಚಿತ್ರರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು. ಅಂತೂ ಜೀವರು ಭಿನ್ನಾಂಶರು ಮತ್ಸ್ಯಾದಿಗಳು ಅಭಿನ್ನಾಂಶರು. ಆದುದರಿಂದ ಅಂಶತ್ವಸಮಾನವಾದರೂ ಸಾಮ್ಯವಿಲ್ಲ, ಇದರಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 12 ॥ ವ್ಯತಿರೇಕಾಧಿಕರಣ ॥ 13 ॥ ಪೃಥಗಧಿಕರಣ ॥ 14 ॥ ಯಾವದಧಿಕರಣ ॥ 15 ॥ ಪುಂಸ್ತ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 16 ॥ ಕರ್ತೃತ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 17 ॥ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. ಅಂಶಾಧಿಕರಣ ॥ 18 ॥ ಅದೃಷ್ಟಾಧಿಕರಣ ॥ 19 ॥ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೨ ॥ ಪಾದ ॥ ೩ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೬ ॥

ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು ಅದನ್ನು (ಆ ನ್ಯಾಯೋಪೇತ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು) ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 4ನೇ ಪಾದವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಅವಿರೋಧಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಸರ್ವ ವೇದದಿಂದಲೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ''**ಉಕ್ತಾಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ**'' ಎಂದು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದರು.

ಮೂಲ ॥ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ದೇಹಶ್ಚೈವ ತದುದ್ಭವಃ ।
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇ ಸರ್ವಂ ಸ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಶಗಃ ಸದಾ ॥ ೭ ॥
ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ।
ಉಕ್ತಾ ಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ (ಥಾ) ॥ ೮ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ತದುದ್ಭವಃ=ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರ ಜನನಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ, **ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚ**= ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಕೂಡ, **ತದುದ್ಭವಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಚೇಷ್ಟೆ ಯುಳ್ಳ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಉತ್ಕ್ರಮಣಾದಿಗಳ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಆತನು ಅಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. **ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ**=ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, (ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳು) ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದ ನಿತ್ಯಗಳು, ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂತಗಳಿಂದ ಉಪಚಿತಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇತ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಣೋತ್ಪತ್ತ್ಯಧಿಕರಣ, ॥ 1 ॥ ತತ್ಪ್ರಾಗಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ತತ್ಪೂರ್ವಕತ್ವಾಧಿಕರಣ, ॥ 3 ॥ ಸಪ್ತಗತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ಅಣ್ವಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

ದೇಹಶ್ಚ=ಶರೀರವೂ ಕೂಡ, **ತದುದ್ಭವ ಏವ**=3 ಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇ, ಒಂದೊಂದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ, ಯಾವ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೂತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಸಂಯೋಗವಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ನಿಮಿತ್ತೀಕರಿಸಿ ವಿಶೇಷವ್ಯಪದೇಶವು. 13ನೇ ಮಾಂಸಾಧಿಕರಣಾರ್ಥವು, ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

ಸರ್ವಂ=ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತು, **ಸದಾ**=ಯಾವಾಗಲೂ, **ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇ**=

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. **ಸಃ**=ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು, **ಸದಾ**=ಯಾವಾಗಲೂ, **ವಿಷ್ಣೋಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯ, **ವಶಗಃ**=ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವನು. (ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಅವಾಂತರ ಈಶ್ವರಪರವಾದುದು.) ಇದರಿಂದ ಚಕ್ಷುರಾದ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 7 ॥ ಪಂಚವೃತ್ತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 8 ॥ ಅಣ್ವಧಿಕರಣ ॥ 9 ॥ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ ॥ 10 ॥ ತ ಇಂದ್ರಿಯಾಧಿಕರಣ ॥ 11 ॥ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

(ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವನ್ನುಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ತಸ್ಮಾತ್=ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಾವಕಾಶಗಳಾದುದರಿಂದ, **ತಸ್ಯ**=ಆ ಹರಿಗೆ, **ಉಕ್ತಾಃ**=1ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ **ಗುಣಾಃ**=ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು, **ಸರ್ವಶಃ ವೇದೇನ**=ಬಾಹ್ಯಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವಾದ ವೇದದಿಂದ ಅಥವಾ ಅಧಿಭೂತ ಅಧಿದೈವ ಪರಮಾತ್ಮ ಜೀವರನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ವೇದದಿಂದಲೂ, **ಅವಿರುದ್ಧಾಃ**=ವಿರೋಧರಹಿತಗಳಾಗಿವೆ. **ತಸ್ಮಾತ್**=ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ, **ಭಗವಾನ್**=ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ, **ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ**=ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಷರಿಂದುತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, **ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಃ**=ಸರ್ವದೋಷವಿರಹಿತನು, ಮತ್ತು **ತಸ್ಯ**=ಆ ಹರಿಗೆ, **ಸರ್ವಶಃ ವೇದೇನ**=ಸರ್ವವೇದಸಮನ್ವಯದಿಂದ, **ಉಕ್ತಾ ಗುಣಾಶ್ಚ**=ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳು, **ಅವಿರುದ್ಧಾಃ**=ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿ ವಿರುದ್ಧಗಳು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥8॥

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೨ ॥ ಪಾದ ॥ ೪ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೮ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಕೃತಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯೇ
ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥೨॥

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು
ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು. ॥ ೨ ॥

ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ನಿರ್ದೋಷಾನಂತಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ವಿಷ್ಣುವಾದರೆ ತಾನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಸಾಧನವನ್ನನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 3ನೇ ಸಾಧನಾಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ-

ಮೂಲ ॥ ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ನಿರಯಂ ಚ ವಿಕರ್ಮಣಾ ।
ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚ ತಮೋ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಂ ॥ ೧ ॥

ಯಾತಿ ತಸ್ಮಾದ್ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್ ।

ಅರ್ಥ ॥ (ಜೀವಃ=ಜೀವನು) **ತಸ್ಮಾತ್**=ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದುದನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, (ವಿರಕ್ತನಾಗುವೆನೆಂದು ಜ್ಞಾನೇತರ ಸಾಧನದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರಿಂದುಂಟಾದ ಫಲದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಕ್ತಿಗಾಗಿ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕ ಗಮನಾಗಮನಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ) **ತಸ್ಮಾತ್**=ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ, **ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್**=ವಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಸ್ನೇಹಯುಕ್ತನಾಗಿ, (ಇತರ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ) **ಜ್ಞಾನಮೇವ**=ಈಶ್ವರಜ್ಞಾನವನ್ನೇ, **ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್**=ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನರೂಪ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಹೊಂದಬೇಕು. (ಇಲ್ಲಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜೀವನು.) ಶುಭೇನ **ಕರ್ಮಣಾ**= ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ, **ಸ್ವರ್ಗಂ**=ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಕಾಮ್ಯಶುಭಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು. ಮರಣಮಾತ್ರದಿಂದ ಪುನಃ ತಿರುಗಿ ಬರತಕ್ಕ ಲೋಕವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಇದರಿಂದ ತದಂತರಾಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥ ತ್ರ್ಯಾತ್ಮಕತ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ಪ್ರಾಣಗತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ಪ್ರಥಮೇಶ್ರವಣಾಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಅಶ್ರುತ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ ಈ 6 ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. ಮೇಲೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

(ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾದರೆ) **ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ**=ಸೋಮಯಾಗಾದಿ ರೂಪವಾದ ಶುಭಕರ್ಮದಿಂದ, **ಸ್ವರ್ಗಂ**=ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು, ಯಾತಿ=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಮೋಕ್ಷವನ್ನೂ, ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಹೊಂದಲಾರನು. ಅಕಾಮ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನಾದರೆ ಆ ಸೋಮಯಾಗ ಮೊದಲಾದ ಅಕಾಮ್ಯವಾದ ಶುಭಕರ್ಮದಿಂದುಂಟಾದ) **ಜ್ಞಾನೇನೈವ**=ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, **ಪರಂ ಪದಂ**=ಮುಕ್ತಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ಯಾತಿ=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಹೊಂದಲಾರನು. ॥ **ಭಾಕ್ತಾಧಿಕರಣ** ॥7॥

ಕರ್ಮಣಾ **ವಿಕರ್ಮಣಾ ಚ**=ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ವಿಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೇ, **ಅಸ್ವರ್ಗಂ**=ಭೂಲೋಕವನ್ನು, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ ಕರ್ಮಶೇಷದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೇ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. **ಕೃತಾತ್ಯಯಾಧಿಕರಣ** ॥ 8 ॥

ಶುಭಕರ್ಮದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋಗಿ ಆಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. **ಯಥೇತಾಧಿಕರಣ** ॥ 9 ॥

ಸ್ವರ್ಗಂ=ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು, ಅಸ್ವರ್ಗಂ=ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು, ಕರ್ಮಣಾ=ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮದಿಂದ, (ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಬೇರೆ ಆಚಾರದಿಂದ ಹೊಂದಲಾರನು) **ಚರಣಾಧಿಕರಣ** ॥ 10 ॥

ವಿಕರ್ಮಣಾ=ತನಗೆ ಉಚಿತಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನನುಷ್ಠಾನಮಾಡದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ವಿರುದ್ಧಕರ್ಮದಿಂದಲೂ, (ಪಾಪಕರ್ಮದಿಂದಲೂ) **ನಿರಯಂ ಚ**=ನರಕವನ್ನು, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. **ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ**=ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ, **ತಮಶ್ಚ**=(ನರಕವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಆಮೇಲೆ) ನಿತ್ಯನರಕವನ್ನು, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. **ಅನಿಷ್ಟಾಧಿಕರಣ** ॥ 11 ॥ **ಅಪಿಸಪ್ತಾಧಿಕರಣ** ॥ 12 ॥

ವಿಕರ್ಮಣಾ=ವಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಪ್ರೇರಣರೂಪವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ, **ನಿರಯಂ ಚ**=ನರಕದುಃಖವನ್ನೂ ಕೂಡ, (ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ) **ತತ್ರಾಪ್ಯಾಧಿಕರಣ** ॥ 13 ॥ **ವಿದ್ಯಾಧಿಕರಣ** ॥ 14॥

ಜ್ಞಾನೇನೈವ=ಭಗವಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, **ಪರಂ ಪದಂ**=ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಾನವನ್ನು, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಾಗಲೀ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಲೀ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಹೋಗಲಾರನು.) **ನ ತೃತೀಯಾಧಿಕರಣವು** ॥15॥

ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ=ಶುಭಕರ್ಮದಿಂದ, **ಸ್ವರ್ಗಮೇವ**=ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು.) **ಜ್ಞಾನೇನೈವ**=ಸ್ವಯೋಗ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, **ಪರಂ ಪದಂ**=ದೇವತಾ ಪದವಿಯನ್ನು, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ತತ್ಸ್ವಾಭಾವ್ಯಾಧಿಕರಣ ॥ 16 ॥ **ನಾತಿಚಿರೇಣಾಧಿಕರಣ** ॥17॥ **ಅಗ್ನ್ಯಾಧಿಕರಣ** ॥ 18 ॥

ತಸ್ಮಾತ್=ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಇತರವಾದುದು ಸ್ಥಿರವಲ್ಲದ ಅನರ್ಥಫಲಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದುದರಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನವೇ ಸ್ಥಿರವಾದ ಮಹಾಫಲಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದುದರಿಂದಲೂ, **ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್**=ಜ್ಞಾನೇತರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಮೇವ=ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ, **ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್**=ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿದಿಧ್ಯಾಸನ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. **ರೇತೋಧಿಕರಣ** ॥ 19 ॥ **ಯೋನ್ಯಧಿಕರಣ** ॥ 20 ॥

ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಾಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೩ ॥ ಪಾದ ॥ ೧ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೧ ॥

ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಿಗೇನೇ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಭಕ್ತಿಯು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ-

ಮೂಲ ॥ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕಶ್ಚ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಭೇದವಾನ್ ॥ ೨ ॥
ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ತದ್ಭಕ್ತಿ ತಾರತಮ್ಯೇನ ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಂ ॥ ೩ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕಶ್ಚ=ಸ್ವಪ್ನ, ಸ್ವಪ್ನತಿರೋಧಾನ, ಜಾಗ್ರತ್, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಸುಪ್ತಪ್ರಬೋಧ, ಮೋಹರೂಪಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. **ಸಃ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ**=2 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದವನಾಗಿ ಯಾವನು ನಿರ್ಣೀತನಾಗಿರುವನೋ ಅವನೇ ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನು. ಇದರಿಂದ ಸಂಧ್ಯಾಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥ ಪರಾಭಿಧ್ಯಾನಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ದೇಹಯೋಗಾಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ತದಭಾವಾಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ಪ್ರಬೋಧಾಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಸಂಪತ್ತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 7 ॥ ಈ 6 ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕಶ್ಚ=ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನು ಆ ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ. **ಕರ್ಮಾನುಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು** ॥ 6 ॥

ಸರ್ವದೇಶೇಷು=ಸುರನರಾದಿಗಳ ಶರೀರ, ದಕ್ಷಿಣಾಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, **ಕಾಲೇಷು**=ಜಾಗ್ರದಾದಿ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ, **ಸರ್ವರೂಪೇಷು**=ವಿಶ್ವಾದಿ ಸರ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ, **ಅಭೇದವಾನ್**=ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವವನು, **ಸಃ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ**=ಆ ಒಬ್ಬ

ಪರಮೇಶ್ವರನು. ಅಥವಾ ಆ ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಕಾಲಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದಿರುವವನು. ಅಥವಾ **ಸರ್ವದೇಶೇಷು**=ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, **ಕಾಲೇಷು**=ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ (ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು) ಆ ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ''ಏಷಃ ಸರ್ವಃ ಏಷ ಸರ್ವಗಃ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೇನೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ವಗತತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇತರ ಜೀವಾದಿಗಳು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸರ್ವದೇಶದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಗತತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ನಸ್ಥಾನತೋಽಪ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 8 ॥ ಅರೂಪಾಧಿಕರಣ ॥ 9 ॥ ಉಪಮಾಧಿಕರಣ ॥ 10 ॥ ಪ್ರಕೃತೈತಾವತ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 13 ॥ ತದವ್ಯಕ್ತಾಧಿಕರಣ ॥ 14 ॥ ಅಹಿಕುಂಡಲಾಧಿಕರಣ ॥ 15 ॥ ಪರಮತೋಧಿಕರಣ ॥ 16 ॥ ಸ್ಥಾನವಿಶೇಷಾಧಿಕರಣ ॥ 17 ॥ ತಥಾನ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 18 ॥ ಅನೇನ ಸರ್ವಗತತ್ವಾಧಿಕರಣ ॥ 19 ॥ ಫಲಾಧಿಕರಣ ॥ 20 ॥ ಹೀಗೆ 11 ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಚ=ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಆದಿಯಾಗಿವುಳ್ಳ ಸರ್ವರಿಗೂ, **ಯಥಾಕ್ರಮಂ**=ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಕ್ರಮವನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸದೆ, **ವಿಮುಕ್ತಿಗಂ**=ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕುದು ಯಾವುದು, **ಆನಂದಾದೇಃ ತಾರತಮ್ಯಂ**=ಆನಂದಾದಿಗಳ ತರತಮಭಾವವೋ, **ತತ್**=ಅದು, **ತದ್ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನ**=ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಭಕ್ತಿತರತಮಭಾವದಿಂದಲೇ, (ಆಗುತ್ತದೆ, ಬೇರೆ ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ) ಅಂಬುವದಧಿಕರಣ ॥ 11 ॥ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಾಧಿಕರಣ ॥ 12 ॥

ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೩ ॥ ಪಾದ ॥ ೨ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೩ ॥

ವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಣಮಾಡಿ ಈಗ ಉಪಾಸನೆಯು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಮೂಲ ॥ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಮಾನುಷೈಸ್ತು ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ।
ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತ್ವಖಿಲೈರ್ಗುಣೈಃ ॥ ೪ ॥
ಉಪಾಸ್ಯ ಸರ್ವವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿ ಯಥಾಬಲಂ ।
ಜ್ಞೇಯೋ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಶೇಷಸ್ತು ಜ್ಞಾನೇ ಸ್ಯಾದುತ್ತರೋತ್ತರಂ ॥ ೫ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಸತ್=ನಿರ್ದೋಷನು, **ಚಿತ್**=ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು, **ಆನಂದಃ**=ಆನಂದಸ್ವರೂಪನು, **ಆತ್ಮಾ**=ಸ್ವಾಮಿಯು, **ಇತಿ**=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, **ಬಹುಗುಣೈಃ**=ಅನೇಕ ಗುಣಗಳಿಂದ, **ಮಾನುಷೈಶ್ಚ**=ಮನುಷ್ಯರು ಮೊದಲಾದ, **ಸುರೇಶ್ವರೈಃ**=ಬ್ರಹ್ಮಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಂದಲೂ, **ವಿಷ್ಣುಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯು, **ಯಥಾಕ್ರಮಂ**=ಸ್ವಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸದೆ, **ಉಪಾಸ್ಯಃ**=ಧ್ಯಾನಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನು. ಆನಂದಾಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥

''ಸತ್ ಚಿತ್ ಆನಂದಃ ಆತ್ಮಾ'' ಎಂದು ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮೇತರರು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಿಯ ಶಿರಸ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನೆಂದು ಮನುಷ್ಯರು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬಾರದು. **ಪ್ರಿಯಶಿರಸ್ತ್ವಾಧಿಕರಣ** ॥ 6 ॥

ಮನುಷ್ಯರು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವರ್ಗ ಪೃಥಿವೀಭರಣ, ಸರ್ವಲೋಕ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೆಂದು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬಾರದು. **ಸಂಭೃತ್ಯಧಿಕರಣ** ।। 14 ।।

ಶ್ರೀಹರಿಯು ವೇಧಭೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೆಂದು ಯತ್ಯಾದಿಗಳು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬಾರದು. **ವೇಧಾಧಿಕರಣ ।। 16 ।। ಭೂಮಕ್ರತ್ವಧಿಕರಣ ।। 37 ।। ನಾನಾಶಬ್ದಾಧಿಕರಣ ।। 38 ।।**

ದುರಿತನಿವೃತ್ಯಾದಿರೂಪವಾದ ತನ್ನಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ನರಸಿಂಹಾದಿರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬೇಕು. **ವಿಕಲ್ಪಾಧಿಕರಣ ।। 39 ।। ಕಾಮ್ಯಾಧಿಕರಣ ।। 40 ।।**

ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಪರಿವಾರಯುಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬೇಕು. **ಅಂಗಾವಬದ್ಧಾಧಿಕರಣ** ।। 36 ।।

ಸುರೇಶ್ವರರು ಸತ್, ಚಿತ್, ಆನಂದ, ಆತ್ಮಾದಿ ಬಹುಗುಣಗಳಿಂದ ತಂತಮ್ಮಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬೇಕು. ಇತರಾಧಿಕರಣ ।। 7 ।। ಯಾವದಧಿಕರಣ ।। 20 ।। ಏಕಾಧಿಕರಣ ।। 35 ।।

ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು=ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದಲಾದರೆ, ಸರ್ವವೇದೈಶ್ಚ=ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಾಗಿ, **ಅಖಿಲೈರ್ಗುಣೈಃ**=ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, **ಯಥಾಕ್ರಮಂ**= ಸಂಪೂರ್ಣ ಫಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ, **ಉಪಾಸ್ಯಃ**=ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನು. **ಉಪಸಂಹಾರಾಧಿಕರಣ** ।। 2 ।। ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಧಿಕರಣ ।। 3 ।। ಸರ್ವಾಭೇದಾಧಿಕರಣ ।। 4 ।। ಆಧ್ಯಾನಾಧಿಕರಣ ।। 8 ।। ಆತ್ಮಗೃಹೀತ್ಯಧಿಕರಣ ।। 9 ।। ಅನ್ವಯಾಧಿಕರಣ ।। 10 ।। ಕಾರ್ಯಾಧಿಕರಣ ।। 11 ।। ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ ।। 12 ।। ನವಾವಿಶೇಷಾಧಿಕರಣ ।। 13 ।। ಪುರುಷವಿದ್ಯಾಧಿಕರಣ ।। 14 ।। ಪುರುಷವಿದ್ಯಾಧಿಕರಣ ।। 15 ।। ಹಾನ್ಯಧಿಕರಣ ।। 17 ।। ಛಂದಾಧಿಕರಣ ।। 18 ।। ಅನಿಯಮಾಧಿಕರಣ ।। 19 ।। ವ್ಯತಿಹಾರಾಧಿಕರಣ ।। 22 ।। ಸತ್ಯಾಧಿಕರಣ ।। 23 ।। ಕಾಮಾಧಿಕರಣ ।। 24 ।। ಅಂಗಾಧಿಕರಣ ।। 41 ।। ನವಾಧಿಕರಣ ।। 42 ।।

ಸರ್ವೈರಪಿ=ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೂ, **ಯಥಾಬಲಂ**=ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸದೆ, **ಸರ್ವವೇದೈಶ್ಚ**=ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ (ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕಾರ), **ಅಖಿಲೈರ್ಗುಣೈಃ**=ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದ, **ವಿಷ್ಣುಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯು, **ಜ್ಞೇಯಃ**=ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಬೇಕು. ಸರ್ವವೇದಾಧಿಕರಣ ।। 1 ।।

ಸರ್ವೈರಪಿ=ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೂ, **ಸರ್ವೈರಪಿ**=ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿದಿಧ್ಯಾಸನ, ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕಗುರೂಪದೇಶ, ಹರಿಗುರುಭಕ್ತಿ, ಶಮದಮಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, **ಯಥಾಬಲಂ**=ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸದೆ, **ಜ್ಞೇಯಃ**=ಅಪರೋಕ್ಷೀಕರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ನಿರ್ಧಾರಣಾಧಿಕರಣ ।। 25 ।। ಪ್ರದಾನಾಧಿಕರಣ ।। 26 ।। ಲಿಂಗಭೂಯಸ್ತ್ವಾಧಿಕರಣ ।। 27 ।। ವಿಕಲ್ಪಾಧಿಕರಣ ।। 28 ।। ವಿದ್ಯಾಧಿಕರಣ ।। 29 ।। ಶ್ರುತ್ಯಧಿಕರಣ ।। 30 ।। ಅನುಬಂಧಾಧಿಕರಣ ।। 31 ।। ಪರೇಣಾಧಿಕರಣ ।। 34 ।।

ಉತ್ತರೋತ್ತರಂ=ದೇವಾದಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ, **ಜ್ಞಾನೇ**=ಈಶಾಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ, ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ, **ವಿಶೇಷಸ್ತು**=ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯವು, **ಸ್ಯಾದೇವ**=ಆಗುವುದು.

ಅಥವಾ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವು. ಪ್ರಜ್ಞಾಂತರಾಧಿಕರಣ ॥ 32 ॥ ನ ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ ॥ 33 ॥

ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೩ ॥ ಪಾದ ॥ ೩ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೫ ॥

ಮೂಲ ॥ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಃ ಸ್ಯುರ್ಜ್ಞಾನಾದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವದೋಷೈರಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೬ ॥
ಗುಣದೋಷೈಃ ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ ವೃದ್ಧಿ ಹ್ರಾಸೌ ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ ।
ನೃಣಾಂ ಸುರಾಣಾಂ ಮುಕ್ತೌ ತು ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ॥ ೭ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಃ=ಪುರುಷರಿಂದ ಇಚ್ಛಿಸಲ್ಪಡುವ ಮೋಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ, **ಜ್ಞಾನಾದೇವ**=ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, **ಸ್ಯುಃ**=ಆಗುವವು, **ನ ಸಂಶಯಃ**=ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವು. ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥವುಳ್ಳವರಾಗುವುದಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ **ಉತ್ತರೋತ್ತರಂ**=ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುರೇಶ್ವರಾದ್ಯುತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥವುಳ್ಳವರಾಗುತ್ತಾರೆ. (ಅಂತೂ ಮುಕ್ತಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳು ಕರ್ಮಯುಕ್ತಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, ಅದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಮುಖ್ಯವು. ಕರ್ಮವು ಅಮುಖ್ಯವು) ಪುರುಷಾರ್ಥಾಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥ ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ನಾ ವಿಶೇಷಾಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ಉಭಯಲಿಂಗಾಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಆಧಿಕಾರಿಕಾಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ ಅನಾವಿಷ್ಕಾರಾಧಿಕರಣ ॥ 9 ॥ ಮುಕ್ತಿಫಲಾಧಿಕರಣ ॥ 11 ॥

ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚ=ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು, **ಸರ್ವದೋಷೈಃ**=ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಂದ, **ಕ್ವಚಿದಪಿ**=ಮನುಷ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ, ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ, **ನ ಲಿಪ್ಯತೇ**=ಲೇಪಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅಂದರೆ- ಅಶುಚಿತ್ವವನ್ನೂ, ನರಕಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಮುಕ್ತ್ಯಭಾವವನ್ನೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ, **ಗುಣದೋಷೈಃ**=ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸದಸತ್ತ್ವವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ, **ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ**=ಜ್ಞಾನಿಭೋಗ್ಯವಾದ ಸುಖಾದಿಗೇನೇ, **ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ**=ವಿಶಿಷ್ಟಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ, **ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌ**=ವ್ಯಕ್ತಿ, ಅವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, (ಆಗುತ್ತವೆ) ತಥಾಚ ಜ್ಞಾನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಅಸತ್ತ್ವವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಖಕ್ಕೇನೇ ಹ್ರಾಸವು. ವಿಶೇಷತಃ ನರಕಾದಿದುಃಖವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸತ್ತ್ವವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಖಕ್ಕೇನೇ ವೃದ್ಧಿವಿಶೇಷವು. ಬೇರೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ, ಅಥವಾ **ಗುಣದೋಷೈಃ**= ಜ್ಞಾನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳಿಂದ, ನೃಣಾಂ=ಮನುಷ್ಯರ, **ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ**=ಸ್ವರೂಪ ಸುಖಕ್ಕೂ ಕೂಡ, **ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌ**=ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಗಳು ಅಂದರೆ- ಸ್ರಕ್‌ಚಂದನ ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯ ಭೋಗನಿಮಿತ್ತಕವಾದ ವ್ಯಕ್ತ್ಯತಿಶಯ ತದಭಾವರೂಪಗಳಾದ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. **ಸುರಾಣಾಂ ತು**=ದೇವತೆಗಳಿಗಾದರೂ, **ಮುಕ್ತೌ**=ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, **ಯಥಾಕ್ರಮಂ**=ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ, **ಸುಖಂ**=ಸುಖವು, **ಕ್ಲೃಪ್ತಮೇವ**=ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹ್ರಾಸವಿರತಕ್ಕುದು ಅಲ್ಲ,

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಸತ್ತ್ವವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಖಕ್ಕೆ ಹ್ರಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಆನಂದಾನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯಾದಿಗಳಿವೆ. ಅಂತೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಖವು ಕ್ಲೃಪ್ತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಸತ್ತ್ವವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಕೂಡದು. ಕ್ಲೃಪ್ತಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾಪರಿಪೂರ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಾಧನಗಳು ಆವಶ್ಯಕಗಳೋ, ಅದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿದ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಯಾವ ಆನಂದಾದಿಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತಗಳಾಗುತ್ತವೋ, ಅವುಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುವು. ಅತ ಏವ ''**ಚಂದ್ರ ಸುಗ್ರೀವಯೋಶ್ಚೈವ ಸ್ವೋಚ್ಚದಾರ ಪರಿಗ್ರಹಾತ್ । ಪ್ರಾಪ್ತಹಾನಿರಭೂತ್ ನೈವ ಕ್ಲೃಪ್ತಹಾನಿಃ ಕಥಂ ಚ ನ**''॥ ಎಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಇತರರಾದ ಜೀವರ ವಿಷಯಕವು. ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಸತ್ತ್ವವೃತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಸ್ತುತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ಫಲಶ್ರುತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 7 ॥ ಕೃತ್ಸ್ನಭಾವಾಧಿಕರಣ ॥ 8 ॥ ಐಹಿಕಾಧಿಕರಣ ॥ 10 ॥

ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೩ ॥ ಪಾದ ॥ ೪ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೭ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಕೃತಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯೇ
ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೩ ॥

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಕೃತಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ೩ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು. ॥೩॥

ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ಈ 4ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕ್ಷಯ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾರ್ಗ ಭೋಗರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ-

ಮೂಲ ॥ ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಥಾಽದಾತೇತ್ಯೇವಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಂ ।
ಕಾರ್ಯಮಾಪದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತೇನ ಯಾತ್ಯಪರೋಕ್ಷತಾಂ ॥ ೧ ॥
ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ (ನೇನ ಸ್ಯಾತ್) ಪರಿಕ್ಷಯಃ ।
ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ಭೋಗತಃ ॥ ೨ ॥

ಅರ್ಥ ॥ **ವಿಷ್ಣುಃ**=ಶ್ರೀಹರಿಯು, **ಬ್ರಹ್ಮ**=ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು, **ತಥಾ**=ಹಾಗೆಯೇ, **ಆದಾತಾ**=ಸ್ವಾಮಿಯು, **ಇತ್ಯೇವಂ**=ಈ ಪ್ರಕಾರ, **ಉಪಾಸನಂ**=ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪ ಉಪಾಸನೆಯು, **ಆಪದ್ಯಪಿ**=ವ್ಯಾಧ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಾಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, **ನಿತ್ಯಂ**=ಯಾವಾಗಲೂ, **ಕಾರ್ಯಂ**=ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.(ಒಂದಾವರ್ತಿ ಮಾಡುವುದಲ್ಲ.)ಆವೃತ್ತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥

ಆತ್ಮಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ನ ಪ್ರತೀಕಾಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟ್ಯಧಿದಕರಣ ॥ 4 ॥ ಆದಿತ್ಯಾಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಆಸೀನಾಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ ಆಪ್ರಾಯಾಣಾಧಿಕರಣ ॥ 7 ॥

(ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) **ತೇನ**=ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದ್ಯುಪಾಸನದಿಂದ, **ಬ್ರಹ್ಮ**= ಪರಬ್ರಹ್ಮನು, **ಅಪರೋಕ್ಷತಾಂ**=(ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಷಯತ್ವವನ್ನು, **ಯಾತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆವೃತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥

ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣಃ=ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದಿಂದ, **ಅನ್ಯಸ್ಯ**=ಇತರವಾದ, (ಅಪ್ರಾರಬ್ಧವಾದ) **ಉಭಯಸ್ಯಾಪಿ**=ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಕಾಲೀನವಾದ, **ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ**=ಎಲ್ಲಾ ಅನಿಷ್ಟಕ್ಕೂ, ಅಥವಾ ಪುಣ್ಯಪಾಪರೂಪವಾದ ಎರಡು ಅನಿಷ್ಟಕ್ಕೂ, **ಜ್ಞಾನಾದೇವ**=ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, **ಪರಿಕ್ಷಯಃ**=ನಾಶವು, **ಭವತಿ**=ಆಗುತ್ತದೆ. **ಸರ್ವಸ್ಯ ಅನ್ಯಸ್ಯ**=ಅಪ್ರಾರಬ್ಧ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ರೂಪವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅನಿಷ್ಟಕಾಮ್ಯದಿಂದ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಇಷ್ಟಕಾಮ್ಯಕ್ಕೂ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧಪಾಪಕ್ಕೂ ಪ್ರಾರಬ್ಧಪುಣ್ಯಕ್ಕೂ, **ಭೋಗತಃ**=ಭೋಗದಿಂದಲೇ, **ಪರಿಕ್ಷಯಃ**=ನಾಶವು. (ಇಷ್ಟಕಾಮ್ಯಕ್ಕೂ ನಾಶವಾಗುವುದಾದರೆ ಜ್ಞಾನವು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ವಿಘಾತಕ ವಾದುದರಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾಗದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು.) ಪ್ರಾರಬ್ಧಕ್ಕೂ ನಾಶವಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಗಳೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಆತ್ಮಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ತದಧಿಗಮಾಧಿಕರಣ ॥8॥

ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೪ ॥ ಪಾದ ॥ ೧ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೨ ॥

ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನ ಭೋಗಗಳಿಂದ ಕ್ಷೀಣವಾದ ಕರ್ಮವುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಶರೀರದ ತ್ಯಾಗ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೇ ಪಾದವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮೂಲ ॥ ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ (ವ) ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ।
ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾಂಸ್ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ॥ ೩ ॥
ವಾಯುರ್ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ಭೋಗಶ್ಚೈವೋತ್ತರೋತ್ತರಂ ।
ಉತ್ತಮ್ಯ ಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್ತುನ್ರಾಃ ॥ ೪ ॥

ಅರ್ಥ ॥ (ಪೂರ್ವೇ ಪೂರ್ವೇ=ನಿಕೃಷ್ಟ ನಿಕೃಷ್ಟದೇವತೆಗಳು) **ಉತ್ತರೇಷು ಉತ್ತರೇಷು**= ತಂತಮ್ಮನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, **ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್**=ದೇಹಲಯದಿಂದ, **ಪ್ರವಿಶ್ಯ**=(ಆ ಮೇಲೆ ಅವರಲ್ಲಿ) ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, (ಅವರೂ ಸ್ವೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಷಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ) **ಏವಂ**=ಇದೇ ಕ್ರಮದಿಂದ, **ಯಾವದ್ವಾಯುಂ**=ಚತುರ್ಮುಖಪರ್ಯಂತವಾಗಿ, **ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ**=ಕರ್ಮಾದಿಬಂಧದಿಂದ ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಸರ್ವ ದೇವತೆಗಳೂ ತಂತಮ್ಮ ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಉತ್ತಮದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ) **ತದಂತಃ**=ಶರೀರದ ಒಳಗೂ, **ಬಹಿರೇವ ವಾ**=ಶರೀರದ ಹೊರಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಗಿ ಆಗಲೀ, **ಭೋಗಾನ್**=ತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳೇ ಆದ ಸುಖಾದಿಗಳನ್ನು,ಭುಂಜತ ಏವ=ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಗಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥ ಮನಃಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ಭೂತಾಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ನೈಕಸ್ಮಿನ್ನಧಿಕರಣ ॥5॥

ವಾಯುಃ=ಚತುರ್ಮುಖನು, (ದೇಹಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ) **ವಿಷ್ಣುಂ**=ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು, **ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ**=ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಯೇ, **ತದಂತಃ ಬಹಿರೇವ ವಾ**=ಶರೀರದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೇ ಆಗಲೀ, **ಭೋಗಾನ್**=ತದ್ಭಿನ್ನ ಭೋಗಗಳನ್ನು, **ಭುಂಕ್ತೇ**=ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ, **ಭೋಗಶ್ಚ**=ಅವರಿಂದ ಭೋಗಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಆನಂದಾದಿ ಭೋಗವು ವಿಷಯಾನುಭವವಾಗಲೀ, **ಉತ್ತರೋತ್ತರಂ**=ತಾರತಮ್ಯ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರವಾಗಿ, ತರತಮಭಾವದಿಂದಲೂ ಅವರ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ (ಆಗುತ್ತದೆ.) ಅಧ್ಯಕ್ಷಾಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ಸಮನಾಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ ತಾನಿಪರಾಧಿಕರಣ ॥ 7 ॥ ಅವಿಭಾಗಾಧಿಕರಣ ॥ 8 ॥

ಮಾನುಷಾಃ=ಜ್ಞಾನಿಮನುಷ್ಯರು, (ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿಯಿಂದ) **ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯ**=ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗಿ, **ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್**=ಚರಮದೇಹದಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಮಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ (ಹೊರಟುಹೋಗಿ), **ಮುಕ್ತಿಂ**=ಲಿಂಗಭಂಗಾಖ್ಯ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು, **ಯಾಂತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ತದೋಕೋಧಿಕರಣ ॥ 9 ॥ ಯೋಗ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 10 ॥

ಸುರಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, **ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್**=ಶರೀರದ ನಾಶದಿಂದ, **ಮುಕ್ತಿಂ**=ಮೋಕ್ಷವನ್ನು, **ಯಾಂತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೋಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇಹಲಯವೂ, ಬೇರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವಾಗ ಉತ್ಕ್ರಮಣವೂ ಇದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು.) ॥ 4 ॥

ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೪ ॥ ಪಾದ ॥ ೨ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೪ ॥

ಮೂಲ ॥ ಅರ್ಚಿರಾದಿಪಥಾ ವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೇನ ಜನಾರ್ದನಂ ।
ಯಾಂತ್ಯುತ್ತಮಾ ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ಸಹಾಮುನಾ ॥ ೫ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಉತ್ತಮಾಃ ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾಃ=ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಉತ್ತಮ ಜೀವರು (ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು) **ಅರ್ಚಿರಾದಿಪಥಾ**=(ಉತ್ಕ್ರಮಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ) ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗದಿಂದ, **ವಾಯುಂ**=ಭಾರತೀಪತಿಯನ್ನು, **ಪ್ರಾಪ್ಯ**=ಹೊಂದಿ, **ತೇನ**=ಆ ವಾಯುವಿನಿಂದ, (ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರಾದರೂ ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಅಕಾರ್ಯನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅವನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅವನ ಉಪದೇಶದಿಂದ) **ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್**=ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, **ಅಮುನಾ**=ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ, **ಜನಾರ್ದನಂ**=ಮುಕ್ತಿಪ್ರದನಾದ ವಾಸುದೇವನನ್ನು, **ಯಾಂತಿ**=ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ **ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾಃ**=ಮನುಷ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠರು, ''**ಉತ್ಕ್ರಾಂತಸ್ತು ಶರೀರಾತ್ಸ್ವದ್ಗಚ್ಛತ್ಯರ್ಚಿಷಮೇವ ತು** '' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಅರ್ಚಿಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ **ಉತ್ತಮಾಃ**=ದೇವಾದಿಗಳು ''**ತಸ್ಮಾದಶೇಷಾ ಗಿರಿಜಾಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ತಯೈವ ರುದ್ರಂ ಸಹ ತೇನ ವಾಣೀಂ**'' ಇತ್ಯಾದ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರವೇಶಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ, **ಅರ್ಚಿರಾದಿಪಥಾ**=ಅರ್ಚಿಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳ ಲಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ, **ವಾಯುಂ**=ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ವಾಯುವನ್ನು, **ಪ್ರಾಪ್ಯ**=ಹೊಂದಿ, **ತೇನ**=ಆ ವಾಯುವಿನಿಂದ, **ಜನಾರ್ದನಂ**=ಜನ್ಮರಹಿತನೂ, ಸಂಸಾರನಾಶಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು,

ಯಾಂತಿ=ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. **ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾಃ**=ದೇವತೆಗಳಿಂದಿತರರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮಾದಿಗಳು, **ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್**=ಚತುರ್ಮುಖಾಧಿಷ್ಠಿತಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ, **ಅಮುನಾ**=ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ, **ಸಹ**=ಕೂಡಿಕೊಂಡು, **ತೇನ**=ಆ ವಾಯುವಿನಿಂದ, **ಜನಾರ್ದನಂ**=ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, **ಯಾಂತಿ**= ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ **''ಪ್ರತೀಕಂ ದೇಹ ಉದ್ದಿಷ್ಟಃ ಯೇಷಾಂ ತತ್ರೈವ ದರ್ಶನಂ। ನ ತು ವ್ಯಾಪ್ತತಯಾ ಕ್ವಾಪಿ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಾಸ್ತು ತೇ ॥ ಅಪ್ರತೀಕಾ ದೇವತಾಸ್ತು ಋಷೀಣಾಂ ಶತಮೇವ ಚ । ರಾಜ್ಞಾಂ ಚ ಶತಮುದ್ದಿಷ್ಟಂ ಗಂಧರ್ವಾಣಾಂ ಶತಂ ತಥಾ ॥ ಏತೇಽಧಿಕಾರಿಣೋ ವ್ಯಾಪ್ತದರ್ಶನೇಽನ್ಯೇ ನ ತು ಕ್ವಚಿತ್ । ಅಯೋಗ್ಯ ದರ್ಶನೇ ಯತ್ನಾದ್ಭ್ರಂಶಃ ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಚಾಪಿ ತು ॥ ಅಪ್ರತೀಕಾಶ್ರಯಾ ಯೇ ಹಿ ತೇ ಯಾಂತಿ ಪರಮೇವ ತು । ಸ್ವದೇಹೇ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟ್ಯೈವ ಗಚ್ಛೇದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಸಲೋಕತಾಂ ॥ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸಂಹಾರೇ ಪರಮಂ ಪದಂ ॥''** ದೇಹಾದಿಗಳು ಪ್ರತೀಕವೆನ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ದೇಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೋ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನ ದರ್ಶನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರು ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು. ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರಾದರೂ ದೇವತೆಗಳು, 100 ಋಷಿಗಳು, 100 ರಾಜರು, 100 ಗಂಧರ್ವರು, 100 ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಇವರು ವ್ಯಾಪ್ತಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸುವವರು. ಇತರರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮಾದಿಗಳು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಮಗೆ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದು. ಯಾರು ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೋ ಅವರು ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿರುವ ಹರಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು ತಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲೋಕ ವನ್ನೇ ಹೊಂದುವರು. ಪ್ರಲಯಕಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವಾಗ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವರು ಎಂಬ ಗಾರುಡವಚನದಿಂದ ದೇವಾದಿಗಳು (ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು) ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿಯೇ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಚತುರ್ಮುಖದ್ವಾರಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅರ್ಚಿರಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥ ವಾಯುಶಬ್ದಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ತಟಿದಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ಆತಿವಾಹಿಕಾಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ವೈದ್ಯುತಾಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಕಾರ್ಯಾಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ ಹೀಗೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 6 ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವೂ ಉಕ್ತವಾಯಿತು. ॥ 5 ॥

ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೪ ॥ ಪಾದ ॥ ೩ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೫ ॥

ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ಭೋಗವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ 4ನೇ ಪಾದವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮೂಲ ॥ ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪಭೋಗಾಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದಶರೀರಿಣಃ ।
ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿವಿಷಯೇ (ಯಂ) ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪ್ಯೃತೇ ॥ ೬ ॥
ಯಥೇಷ್ಟಶಕ್ತಿಮಂತಶ್ಚ ವಿನಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನ್ ।

ಅನನ್ಯವಶಗಾಶ್ಚೈವ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸವಿವರ್ಜಿತಾಃ ।
ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾ ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇಽವಿರತಂ ಸುಖಂ ॥ ೭ ॥

ಅರ್ಥ ॥ ಉತ್ತಮಾಃ ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾಃ=ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮಾದಿಗಳು (ಮುಕ್ತರು) **ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪಭೋಗಾಃ**=ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರಿಯಾದ ಭೋಗವುಳ್ಳವರಾಗಿ, **ಚಿದಾನಂದಶರೀರಿಣಶ್ಚ**=ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮಕ ಶರೀರವುಳ್ಳವರೂ, ಅಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿ, **ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿವಿಷಯೇ**=ಅಮುಕ್ತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, **ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪಿ**=ತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆನಂದಾದಿಗಳನ್ನು, **ಋತೇ**=ಹೊರತು, **ಯಥೇಷ್ಟಶಕ್ತಿಮಂತಶ್ಚ**=ಮುಕ್ತರೂ ಸ್ವಕೀಯರೂ ಆದ ಅವರನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ, **ಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನ್ ವಿನಾ ಅನನ್ಯವಶಗಾಃ**=ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಸ್ವೋತ್ತಮರಾದ ವಿಷ್ಣು ದೇವತಾ ಗುರ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರತು ಇತರರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರುವವರೂ ಆಗಿ, (ಸರ್ವಥಾ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ, ಸ್ವೋತ್ತಮರ ಅಧೀನರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ) **ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾಃ**=ದುಃಖ, ಚಿಂತಾ, ಆಲಸ್ಯಾದಿ ದೋಷವಿರಹಿತರಾಗಿ, **ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸವಿವರ್ಜಿತಾಃ**=ವಿಷಯಭೋಗವಾದಾಗ್ಯೂ ಆನಂದಾದಿಗಳಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸವಿಲ್ಲದಿರುವವರಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, **ಅವಿರತಂ ಸುಖಂ**=ಅವಸಾನವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ (ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವ) ಸುಖವನ್ನು, **ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇ**=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ "**ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪಭೋಗಾಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದಶರೀರಿಣಃ ।**" ಎನ್ನುವುದರಿಂದ, ಸಂಪದ್ಯಾಧಿಕರಣ ॥ 1 ॥ ಮುಕ್ತಾಧಿಕರಣ ॥ 2 ॥ ಆತ್ಮಾಧಿಕರಣ ॥ 3 ॥ ಅವಿಭಾಗಾಧಿಕರಣ ॥ 4 ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಾಧಿಕರಣ ॥ 5 ॥ ಸಂಕಲ್ಪಾಧಿಕರಣ ॥ 6 ॥ "**ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿವಿಷಯೇ ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ-ಮಪ್ಯೃತೇ ॥ ಯಥೇಷ್ಟಶಕ್ತಿಮಂತಶ್ಚ**" ಇದರಿಂದ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಾಧಿಕರಣ ॥ 9 ॥ "**ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸ ವಿವರ್ಜಿತಾಃ ॥ ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾಃ** " ಇದರಿಂದ ಅಭಾವಾಧಿಕರಣ ॥ 8 ॥ ಸ್ಥಿತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 10 ॥ "**ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇಽವಿರತಂ ಸುಖಂ ॥**" ಇದರಿಂದ ಅನಾವೃತ್ಯಧಿಕರಣ ॥ 11 ॥ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ॥ 6 ॥ 7 ॥

ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥಪಾದಾರ್ಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ॥ ೪ ॥ ಪಾದ ॥ ೪ ॥ ಶ್ಲೋಕ ॥ ೭ ॥

ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ-

ಮೂಲ ॥ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹಃ ।
ಕೃತೋಽಯಂ ಪ್ರೀಯತಾಂ ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮಾ ರಮಾಪತಿಃ ॥ ೮ ॥

ನಮೋ ನಮೋಽಶೇಷದೋಷದೂರಪೂರ್ಣಗುಣಾತ್ಮನೇ ।
ವಿರಿಂಚಿ (ಚ) ಶರ್ವಪೂರ್ವೇಡ್ಯ ವಂದ್ಯಾಯ ಶ್ರೀವರಾಯ ತೇ ॥ ೯ ॥

ಅರ್ಥ ॥ **ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ**=ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ ನಾಮಕರಾದ ಮುನಿಗಳಿಂದ, **ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹಃ ಅಯಂ**=ಸರ್ವಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ವಿಷಯೀ ಕರಿಸಿರುವ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅರ್ಥದ ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾದ ಅಣುಭಾಷ್ಯಾಖ್ಯವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವು, **ಕೃತಃ**=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. **ತೇನ**=ನಾನು ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥದಿಂದ, **ಪರಮಾತ್ಮಾ ರಮಾಪತಿಃ**=ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ ಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, **ಪ್ರೀಯತಾಂ**=ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ ॥ 8 ॥ **ಅಶೇಷದೋಷದೂರ**=ಪಾರತಂತ್ರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವದೋಷಗಳ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಕ್ಕೆ ಆಧಾರನೇ, **ವಿರಿಂಚಶರ್ವಪೂರ್ವೇಡ್ಯ**= ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನೇ, **ಪೂರ್ಣಗುಣಾತ್ಮನೇ**=ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಪೂರ್ಣಗುಣ ಸ್ವರೂಪನೂ, **ವಂದ್ಯಾಯ**=ಸರ್ವಸ್ತುತ್ಯನೂ ಆದ, **ಶ್ರೀವರಾಯ ತೇ**=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ನಿನಗೋಸ್ಕರ, **ನಮೋ ನಮಃ**=ನಮಸ್ಕಾರ ನಮಸ್ಕಾರವು. (ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾದಿ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು.) ॥ 9 ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ (1) 1ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಸರ್ವಜಗತ್ಕರ್ತನು, ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ 1ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಆಕಾಶ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. 2ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಗಳು ಧರ್ಮವಾಚಕಗಳಾದುದರಿಂದ ಧರ್ಮಿವಾಚಕಗಳಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಮುಖ್ಯಗಳಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಸರ್ವಗತತ್ವ ಅತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. 3ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕು. ಭಗವತ್ಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಿಗಾದರೂ ಅನ್ಯ ಪರತತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಭಗವತ್ಪರತ್ವವನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಅಮುಖ್ಯವು. ಆದಕಾರಣ ಉಭಯತ್ರ (ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ) ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವ ಭೂಮ ಸತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. 4ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಥಮತಃ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರೂಢವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. (2) ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವಾಗ 2ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ 1ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 2ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧ ಸಮಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. 3ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮಾದಿ ವಿಷಯಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. 4ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು. (3) 3ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನಭೂತವಾದ ಭಗವದಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾದ ವೈರಾಗ್ಯ, ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪ ಉಪಾಸನಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ 1ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ದೃಢಭಕ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟದಿರುವುದರಿಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಉಪಾಸನೆಯು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 2ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯಸಾಧ್ಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಉಪಾಸನಾಕ್ಕೆ

ಅಂಗಭೂತ ವಾದುದರಿಂದಲೂ, ವೈರಾಗ್ಯ ಉಪಾಸನಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 3ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಸಾಧ್ಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ, ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾರೂಪ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 4ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೋ, ಅಂತಹ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. (4) 4ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತ್ಯಾದಿ ಸಾಧನಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಫಲಭೂತವಾದ ಮುಕ್ತಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ 1ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮನಾಶಾಖ್ಯಫಲವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 2ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇಹದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಅಂದರೆ, ಸ್ವೋತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ದೇಹಲಯವೂ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿಯಿಂದ ದೇಹದಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯೂ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 3ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿಯಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ಮಾರ್ಗವೋ, ಆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗಿ ದೇಹ ಲಯವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಗಮ್ಯವಾದುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 4ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ಆಗತಕ್ಕ ಭೋಗವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. (5) ಈ ಪ್ರಕಾರ ವಿರಕ್ತಿ ಭಕ್ತಿ, ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಭಗವತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸರ್ವ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮುಕ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ಅಶೇಷಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದೂ, ದೋಷಲೇಶವಿಲ್ಲದಿರುವವನೆಂದೂ, ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಂದ ಸರ್ವದಾ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯನೆಂದೂ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ॥ 8 ॥ 9 ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಕೃತಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯೇ
ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯ ॥ ೪ ॥

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಕೃತ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ೪ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥ ೪ ॥ ಶ್ರೀಃ ॥

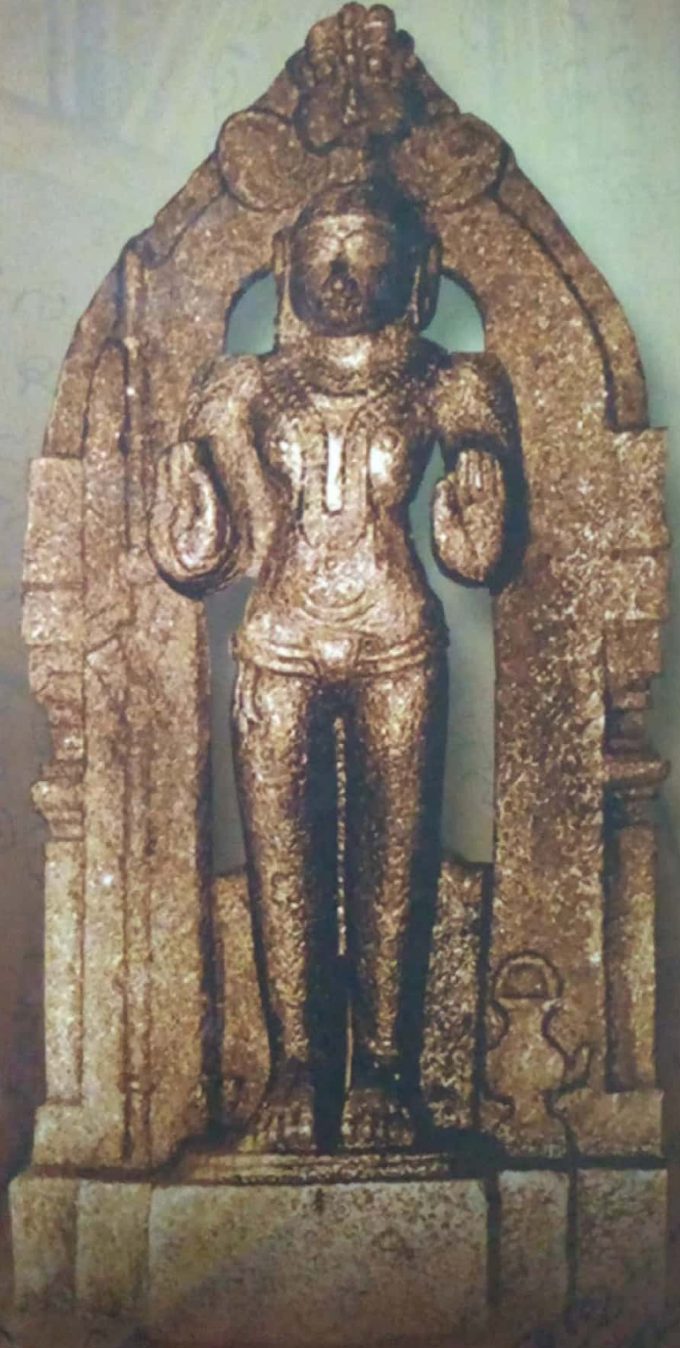
ಸುಖಮುಖಗುಣಪೂರ್ಣಂ ಸರ್ವದೋಷಾತಿತೀರ್ಣಂ
ಶ್ರುತಿಮತಿರತಿಮದ್ಭಿರ್ಗಮ್ಯಮಾದ್ಯಾದಿಸದ್ಭಿಃ ।
ನಿಖಿಲನಿಗಮವೇದ್ಯಂ ನಿರ್ಜರಾರಾಧ್ಯಮಾದ್ಯಂ
ನವನಲಿನಸುನೇತ್ರಂ ನೌಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಳತ್ರಂ ॥ ೧ ॥

ಭಾರತೀಶ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ ರಾಮಪ್ರಿಯ ನಮೋಽಸ್ತು ತೇ ।
ನಮಸ್ತೇ ದ್ರೌಪದೀಕಾಂತ ವ್ಯಾಸಶಿಷ್ಯ ನಮೋಽಸ್ತು ತೇ ॥ ೨ ॥

ವ್ಯಾಖ್ಯಯಾಸ್ಯಾಣುಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರೀತೋ ಮಧ್ವಮುನಿರ್ಮಮ ।
ನಿವಾರಯನ್ನಪ್ರಕಾಶಂ ಸುಪ್ರಕಾಶಂ ದದಾತು ಮೇ ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀಪೂರ್ಣಬೋಧರಚಿತಾಃ ಸದಾಚಾರಸ್ಮೃತಿಃ ಪರಾ ।
ನಖಸ್ತುತಿಃ ಶ್ರೀಜಯಂತೀನಿರ್ಣಯಃ ಕಂದುಕಸ್ತುತಿಃ ॥ ೪ ॥
ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರಮೀಡ್ಯಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವಃ ॥
ಅಣುಭಾಷ್ಯಂ ಚೇತಿ ಸಪ್ತ ಕೃತಯಸ್ತಾ ಇಮಾ ಮಯಾ ॥ ೫ ॥
ರೂಪ್ಯಪೀಠಕಲಾಶಾಲಾಪಂಡಿತೇನ ಸತಾಂ ಮುದೇ ।
ತಂತ್ರಿನಾರಾಯಣಾಖ್ಯೇನ ಕಾರ್ನಾಟಕ್ಯಾ ಸುಭಾಷಯಾ ॥ ೬ ॥
ಸಾರಮಾದಾಯ ಟೀಕಾಯಾಃ ಟಿಪ್ಪಣೀನಾಂ ಯಥಾಮತಿ ।
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವಿಜಯಂತಾಂ ಶ್ರೀಮಧ್ವನಾಥಃ ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ॥ ೭ ॥

॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲ ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ

ಶ್ರೀಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ಮಠ, ಮುಳಬಾಗಿಲು